(ख) आत्मबोध

श्रीसाम्वशिवाय नम: । चांद्रायणप्रभृति शुभ कर्म गर्नाले पापदेखी मुक्त भै शांतचित्त भयाका इहलोकमा पनि परलोकमा पनि भोगको इच्छा नभयाका मोक्षको मात्र इच्छा गर्न्या एस्ता ज्ञानी जनका हितनिमित्त तत्व-ज्ञानकन बताउन्या आत्मबोध भन्याको ग्रन्थ कहिन्छ ।।१।।

मोक्षको कारण तत्वज्ञानै छ । तत्वज्ञानविना मोक्ष हुंदैन । जप तप व्रत पूजाहरु त पापको नाश गर्न्या मात्रै हुन्—मोक्ष दिन सक्न्या होईनन् । जस्तो दारुवा पानी भांडाहरु छन् त पनि अग्निविना भात पाक्तैन, अ(ग्नि) भया मात्र (पाक्) छ, तस्तै मोक्ष पनि तत्वज्ञानले मात्र (मि) ल्छ । अरू कुराले मिल्दैन । तत्वज्ञानले त अज्ञानको नाश गरी (मोक्ष) कन दिन्छ ।।२।।

अश्वमेध प्रभृति बडा बडा कर्मले पनि अज्ञानको नाश गर्नन् । अज्ञान छुटयापछि (आ) फै मोक्ष होला । ज्ञानको केही प्रयोजन छैन । भंन्या एस्तो शंका नगर्नु । क्यानभन्या कर्मको र अज्ञान (को त) वैर नहुनाले अज्ञानको नाश कर्मले गर्दैन । अज्ञान रह्यैको भन्या मोक्ष कदाचित् पनि हुंदैन । ज्ञानको र अज्ञानको त परस्पर वैर छ । तसर्थं श्रीसूर्यंको उदय हुंदा अन्धकारको नाश हुंदा झैं ज्ञानको उदय हुंदा अज्ञानको नाशै हुन्छ । रहन पाउंदैन ।।३।।

मनुष्य हाती घोडा कीट पतंग प्रभृति छोटा बडा शरीरमा आत्मा जो छ, भिन्न भिन्न गरि सानु ठुलो झैं देषियाको पनि अज्ञानै हो । तसर्थं तत्वज्ञानले अज्ञानको नाश भयो भन्या अज्ञानले कल्पना गर्‍याका ती भिन्न भिन्न शरीर हराउंछन्। बादल हराउंदामा श्रीसूर्यंको प्रकाश भया झैं अद्वितीय परमात्मा मात्रै आफै आफ प्रकाशमान हुन्छन् । अरु वस्तु केही देषिदैंन ।।४।।

ज्ञान भन्याको जीवात्माको अंतकरणमा प्रतिबिंब पर्‍याको आत्माभास हो । तसर्थं जान्दछु भंन्या यो अंत: करणको वृत्ति भिन्न रह्याको छंदाछंदै अद्वितीय एक परमात्मा मात्रै कसो गरि रह्यो, अद्वैत (सि) द्धि पनि कसो गरि वन्या भनि संका नगर्नु। क्यानभन्या ढेरै दिनदेषी अभ्यास गर्‍याको ज्ञान जो छ अज्ञानले मलिन अंत:क(रण) भयाका एस्ता जीवात्माका अंत:करणको नाश गर्छं । तहांपछि जलमा पर्‍याका निर्मलिले जलकन निर्मल गराई आफु पनि नष्ट भया झैं त्यो ज्ञान जो छ जीवकन निर्मल गराई आफु पनि नष्ट हुन्छ । अर्थात् आत्माको प्रतिविम्ब हुनाले आत्मैमा मिल्छ । तव अद्वैतसिद्धि हुन्छ ।। ५ ।।

राग द्वेष काम क्रोध प्रभृतिले भरिताको संसार त कस्तो हो भन्या जस्तो स्वप्नमा देष्याको वस्तु छंज्याल मात्र सत्य झैं देषिन्छ, जागा भयापछि झुटै ठहर्छं, तस्तै अज्ञान दशामा सत्य झैं देखिया पनि ज्ञानदशामा आत्मा बाहिक केही देषिदैन । संपूर्ण झुटै देषिन्छ ।।६।।

जस्तो अन्धकारमा यो सिपि हो भनि जहांसम्म जान्याको छैन तहां-सम्म चांदी हो भंन्या ज्ञान हुन्छ । पछि सिपि रहेछ भनि बुझ्यापछि त्यो चांदी हो भनि जान्याको झुटै हुन्छ । तस्तै अद्वितीय व्रह्मकन जाहांसम्म जान्याको छैन तहींसम्म जगत पनि सत्य झैं देखिन्छ । व्रह्मज्ञान भयाउप्रांत अघि ज्या-केही देष्याको स्वप्नतुल्यै हुन्छ–रहंदैन ।।७।।

सुवर्णमा गहनाको कल्पना गर्‍या झैं व्यापकझैं रह्याका एस्ता सच्चिदा-नंदस्वरूप ब्रह्ममा अज्ञानले जगत्को कल्पना हुन्छ । तत्वले विचार गर्दा व्रम्ह मात्र एक रहन्छ, व्रह्मदेषी भिन्न जगत् रहंदैन ।।८।।

सम्पूर्ण इन्द्रियको प्रवर्तक व्रह्म जो छ, मायाले कल्पित एस्ता हाती घोंडा मनुष्य कीटपतंगमा भिन्न भिन्न झैं देषिन्छ । तत्वज्ञानले हाती घोडा प्रभृति उपाधिको नाश भयापछि एकै हुन्छ । जस्तो एकै आकाश जो छ घडा लोटाप्रभृति अनेक उपाधि छंदामा नाना प्रकारको देषिन्छ, ती सबै उपाधि छुटयापछि एकै हुन्छ, तस्तै हो ।।९।।

इनै उपाधि हुनाले शुद्ध आत्मामा यो ब्राह्मण यो क्षत्रिय यो वैश्य यो शूद्र यो गृहस्थ यो वानप्रस्थ यो संन्यासि यो गोरो यो कालो भंन्या कल्पना हुं (छ परंतु तत्वज्ञानीका वि) चारमा ई कौनै उपाधि छैनन् । आत्मा नित्य मुक्त छ । कसैले बांधियाको छैन। मधुर स्वभाव भयाका जलमा अरु वस्तु पर्दा त्यो जल जस्तो तितो टर्रो पिरो अ(मिलो आदि हुन्छ) आत्मा पनि तस्तै हो ।।१०।।

अबउप्रांत अज्ञानले कल्पना गर्‍याका तीन् उपाधिकन (विस्तार पूर्वं) कले कहन्छन् । पृथिवी जल तेज वायु आकाश ई पांचको प्रत्येक दुइ भाग गरीं एक भागकन फेरी (खंड खं) ड गरि आप्ना भागवाहिक अरु भागमा चार खंडकन मिस्नु जो छ पंचीकरण हो । एस्ता त (त्वले) पंचीकरण गरियाका पंचमहाभूतले बन्याको प्रारब्ध कर्मले मिल्याको सुख दु:ख भोगको स्थान भयाको एस्तो स्थूल शरीर एक उपाधि कहिन्छ ।।११।।

प्राण अपान समान उदान व्यान ई पंचप्राण, मान १, बुद्धि १, ज्ञानेन्द्रिय पांच, कर्मेन्द्रिय पांच एति सत्र तत्वले सहित भयाको पंचोकरण नगर्‍याको पंचभूतले वन्याको सुख दु:ख भोगको कारण भयाको परलोकमा

CamScanner

पनि साथ जान्या एस्तो लिङ्गशरीर द्वितीय उपाधि कहिन्छ ।।१२।।

एस्तं छ भनि नशकिन्या स्थूल शरीर लिङ्ग शरीर ई दुवै कारण भयाको एस्तो अनादि अविद्या जो छ कारणोपाधि तृतीय कहिन्छ । एती तिन उपाधिका साक्षी जो छन्, तनैकन आत्मा भन्नु । अविद्या भन्याको माया हो ।।१३।।

("गल्लीमा फ्याँकिएका वर्सिगर" बाट)

विशेष शब्दहरू

दारुत्रा : दाउरा-हेर्नोस् प्रेमनिधि पन्त
शी. २९ क ।
गर्नन् : गर्लान् ।
निर्मलि : निर्मली ।
भरियाको : भरिएको ।
छंज्याल मात्र : छउन्जेल मात्र ।
आत्माबाहिक : आत्माबाहेक ।
भया : उप्रांत : भएपछि ।
ज्याकेही : जुनसुकै, जेसुकै ।
कसैले बाँधियाको : कसैद्वारा बाँधिएको ।
भागबाहिक : भागबाहेक ।
नशकिन्या : नसकिने ।
तनैकन : तिनैलाई ।

सूचना—

यसमा कोष्ठभित्र परेका शब्द या वाक्यहरू खण्डित अंशका पुनः प्राप्ति हुन् । यी हुन् तेह्र सिलोकहरूका अनुवाद हो । भवानीदत्तको 'आत्मबोध' जम्मा सत्सठ्ठी सिलोकहरूको अनुवाद हो ।

[ग] महाभारत [उद्योग पर्व]

५३ यौं अध्याय

हेकृष्ण, दुःख जान्या सुख आउन्या एस्तो काल कदाचित् आउला त महतरीलाई सुखमा राखौंला ।।४३।।

वनवास गर्नानिमित्त हस्तिनापुरदेषि प्रस्थान गर्दामा पुत्रका प्रीतिले टिठाउँनी भई रूँदी हाम्रापछि धाँउदी एस्ती महतारीलाई छाडीकन हामी वनमा आयाका हुं ।।४४।।

तस् निमित्त आनर्त देशका प्रजाले सम्मान गरियाका हे श्रीकृष्ण, पुत्रका निमित भयाका मनका व्यथाले अत्यन्त दुःखित भयाकी महतारी जी छन्, यदि दुःखले मन्याकी छैनन्, निश्चय जिउँदई छन् भन्या, हे विभो, तपाञिले मेरो नाउँ गरी दण्डवत्प्रणाम गरि दिनु होला । कुरुवंशमा उत्पन्न

भयाका धृतराष्ट्र राजाकन अरु वयले वृद्ध भयाका राजाहरुकन पनि भीष्मपितामह भया, अश्वत्थामा भया सोमदत्त राजा भया इनूकन अरु संपूर्ण भरतवंशीहरुकन पनि,बडा ज्ञानी भयाका गहिरो बुद्धि भयाका धर्मकन जान्न्या संपूर्ण कौरवका मंत्रणाकन गर्न्या एस्ता विदुरकन पनि हे श्रीकृष्ण, अंकमाल गरी मिल्नु होला ।।४५–४८।।

युधिष्ठिर राजा जो छन् संपूर्ण राजाहरूका मध्यमा भगवान्क्षेउ एस्ता वचन् विन्ति गरी आज्ञा मागी भगवान्लाइ प्रदक्षिणा गरी फर्कंदा भया ।।४९।।

ताहाँदेषी अर्जुन जो छन् हिंड्दैमा पुरुषमा श्रेष्ठ भयाका शत्रुका वीर योधाकन मार्न्या भयाका कसैले जित्न नशकिइने भयाका आप्ना मित्र भयाका श्रीकृष्णछेउ विन्ती गर्न लाग्या ।।५०।।

हे विभो श्रीकृष्ण, पहिले मन्त्रणाको निश्चय गर्दामा जो हामिलाई आधा राज्य दिनु भन्न्या सल्लाह भयाकौ हो सर्व राजाहरुलाई मालुम छ ।।५१।।

तस् राज्यकन लोभ नगरी अपमान नगरी सम्मानसित हामिलाई दिया भन्या बढियँ भयो, ति दुर्योधनहरू पनि संपूर्ण भयदेषि फुक्नन् ।।५२।।

हे कृष्ण, पापी दुर्योधनले अर्को तरह गन्यो भन्या लडाञो गरी क्षत्रियका नाश निश्चय गरुला ।।५३।।

अर्जुनले भगवान्सित विन्ति गन्याका एस्ता वचन् सुनीकन भीमसेन खुसी भया । दुर्योधनलाई सम्झी क्रोधले वारवार काँप्न लाग्या ।।५४।।

काँप्न लाग्याका भीमसेन जो छन् अर्जुनका वचन् सुनीकन मनमा हर्ष गरी सिंहले कराया जस्तो बडो शब्द गन्या ।। ५५ ।।

भीमसेनले करायाको वडो शब्द सुनीकन धनुर्धारी योधाहरू सवै काँप्न लाग्या । हाति घोडा प्रभृति संपूर्ण वाहनहरू पनि विष्टामूत्रकन छाड्दा भया ।। ५ ।।

× × ×

(घ) ८९–९० यौं अध्याय

आप्ना पियाँरा भयाका वडा मित्र सर्वदा धर्मार्थमा लाग्याका कत्ति क्रोध नभयाका सज्जन वडा बुद्धिमान् तन् विदूरकन सवै कुरा देष्यैं झैं गरिकन जान्न्या एस्ता श्रीकृष्ण पाण्डवहेरुले गन्याका सवै कामको विस्तार गर्दा भया भन्न्या एस् कथाकन वैशंपायन मुनि जनमेजय राजासँग कहेंदा भया ।।२६–२७।।

CamScanner

उद्योग पर्वका भगवद्यानको अठारौं अध्याय समाप्त भयो ।

वैशंपायन मुनि जनमेजय राजासँग कहन्छन् । हे जनमेजय, श्रीकृष्णले विदुरका घरमा गै सर्व कामको विस्तार गरीकन वाहांपछि अपरान्ह समयमा आफ्नि फुपु जो कुन्ती छन् तनका घर गया ।। १ ।।

कुन्तीले पनि सूर्यका जस्तो तेज भयाका आफ्ना नजीकमा आयाका श्रीकृष्णलाई देषीकन आफ्ना पुत्र युधिष्ठिरहरूलाई संझीकन भगवान्‌का गला समातीकन रुन लागिन् ।। २ ।।

कुन्ती जो छन् श्रीकृष्णलाइ आतिथ्य सत्कार गरीकन बिछाउनामा वसाइ आंसुले पूर्ण भयाका शोकले सुक्न लाग्याको मुखले जगत्साक्षीकन वोल्न लागिन् ।। ४ ।।

हे श्रीकृष्ण, जो मेरा पुत्रहरु बालकँदेषि गुरुका सेवामा तत्पर भयाका सर्वत्र बरोबर समदृष्टि भयाका दाज्युभाइमा परस्पर मित्रता राष्न्या, राज्य गर्नाको लायक भयाका, कसले आफ्नु द्वेष गर्दामा पनि रीस नगर्न्या, कसैले आफ्नु (षु) सामत गर्दा पनि षुसी नहुन्या, ब्राह्मणलाइ मान्न्या साँचो बोल्न्या भयाका एस्ता मेरा पुत्रकन शकुनीहरूले कपट-जुवाले राज्यदेषि निकाली कोही मनुष्य नरहन्या एस्ता निर्जन बनमा पुऱ्याया ।। ५–६ ।।

× + + ×

(ङ) ९९ यौं अध्याय

तहांदेषि अर्का जग्गामा गैकन नारद ऋषि कहन्छन् । हे मातलि ! जहां पातालमा बस्याका प्राणीहरू जो छन् दिनमा सूर्यका किरणले डढिकन मऱ्या जस्ता हुन्छन्, रात्रिमा फेरि जिउँछन् ।। (।।

जहां चन्द्रमाको नित्य उदय हुन्छ र चन्दमा जो छन् वाहु जस्ता अमृतले युक्त भयाका किरण शरीरमा लगाइकन प्राणिहरूकन जिवाउँछन् ।।१०।।

जहां इन्द्रले ऐश्वर्य हरियाको केही कालले दुःखित भै बाँधियाका कर्ममा लागी रह्याका दैत्यहरू बस्याका छन् ।। ११ ।।

जहाँ संपूर्ण प्राणीका अधिपति भयाका भूतपति नाउँ गऱ्याका महादेव जो छन् संपूर्ण प्राणिहरूलाइ ऐश्वर्य हवस् भनि ठूलो तपस्या गर्छन् ।। १२ ।।

गोव्रतकन गर्न्या वेद पन्ह्लि दुब्लायाका रेचक नाउँ गऱ्याका प्राणायामकन गर्न्या स्वर्गकन जित्याका ब्राह्मण बडा ऋषिहरु वस्याका छन् ।।१३।।

जहाँ पायो तहीं सुत्नु जो मिल्यो सोही खानु जो मिल्यो सोही पँह्रनु

जो छ गोव्रत भनि कहिन्छ ।।१४।।

हातिको राजा भयाको ऐरावत भयो वामन भयो, कुमुद भयो, अंजन भयो इ जो छन् सुप्रतीकका कुलमा उत्पन्न भयाका श्रेष्ठ दिग्गज कहिन्छन् ।।१५।।

हे मातलि, यदि इन्मा गुणले गरि कोही बर तिम्रा मन पर्छ भन्या हेर, गैकन यत्न गरि तेस्कन बरौंला ।। १६ ।।

शोभाले बल्छ कि त भन्या झनि देषिन्या यो ब्रह्माण्ड जो छ प्रजाको उत्पत्ति हुञ्ज्यालसम्म जलमा रह्याको छ, फुट्ता पनि फुट्तैन चल्दा पनि चल्दैन ।। १७ ।।

एस् व्रह्माण्डको जन्म र स्वभावकन कसैले कह्याको सुन्दिन । एस्का पितामाताकन पनि कोहि जान्दैन ।। १८ ।।

हे मातलि, एसैनिमित्त प्रलय हुन्या कालमा सकर्षणका मुखदेषि निस्क्याको ठुलो अग्नि जो छ वृक्षादि स्थावर मनुष्यादि जंगम सबै लोककन ग्रास गर्न्या छ ।। १९ ।।

मातलि जो छन् नारद ऋषिका वचन् सुनिकन विन्ति गर्दछन् । जाहा कोहि बर मेरा मन परेन । अरु जग्गामा हिड्नुहवस् भनि मातलिले नारदसित कह्या भनि कण्व ऋषिले दुर्योधनकन कह्याका कथाकन वैशंपायन जो छन् जनमेजय राजाछेउ कहदा भया ।। २० ।। इत्युद्योगे भगवद्याने मातलिवरान्वेषणो अध्याय ।। ९९ ।।

\+ \+ \+ \+

(च) १४६ औं अध्याय

हे माता, दुर्योधनका सेवकहरुले आजसम्म (खायाको) अन्न पानीको ऋण तिर्न्या वेला आईरहेछ । तसर्थ प्राणको माया नराषी ऋण तिर्नु जोग्य छ ।। १५ ।।

राजाले अनेक धन दौलथ दी कृतार्थ ग (ऱ्याका) यस्ता मनुष्यले काम पर्दाका बेलामा पछी सर्नु उचित छैन । जो पछि हुन्छन् ति बडा पापिष्ट हुन् ।। १६ ।।

यस्ता निमकहरामी पापिष्ठकी (म य) स् लोकमा पनि कल्याण हुँदैन । परलोकमा पनि नर्क हुन्छ ।। १७ ।।

तसर्थ हे कुन्ती, दुर्योधनका निमित्त तम्रा पुत्रहरुसंग मैले युद्ध (गर्नु) छ, तिम्रा अघि झुटो वोल्न्या छैन । आफना सक्यभर दुर्योधनको भलै गर्नु

छ ॥ १८ ॥

कपट नगर्नु, वचनका धरानमा रहनु सत्पुरुषको एही धर्म हो । तसर्थ राज्यको लोभ नराषी तिम्रा वचनकन मैंले नाघ्नू पऱ्यो, क्षमा गर ॥१९॥

आजसम्म जस्ले ज्या माग्यो त्यो मैंले नाही भन्याको छैन। तस्कारण तिम्रो उद्योग पनि मैंले वृथा गर्नू छैन। केही वरदान दिन्छु सुन । तिम्रा पुत्र जना चारकन मार्न्या छैन भनी अभयदान दिना ॥ २० ॥

ति चारजना पनि नतारी छोडीदिना लायक होइनन् त पनि युधिष्टिर जना १ भीमसेन १ नकुल १ सहदेव १ एति जना चारकन तिम्रो वचन राष्नानिमित्त मार्दैन । जिती काबू तुल्याई छोडी दिउँला ॥ २१ ॥

अर्जुनसँग द्वन्द्वयुद्ध हुँदामा त सक्यौं भन्या तसलाई मार्नै छ । एही कर्म गर्दामा यस हुन्या छ । अथवा अर्जुनैले मकन मार्‍यो भन्या पनि जसै हुन्याछ ॥ २२ ॥

हे माता पांच जना पुत्र सर्वथा तिम्रा रहन्यै छन् । मैंले अर्जुनकन मार्‍यौं भन्या कर्णले सहित पांच हुनन्। अर्जुनले मलाई मार्‍यो भन्या अर्जुनले सहित पांच हुनन् ॥ २३ ॥

धैर्यले युक्त भयाका कर्णका एती वचन सुनी दु:खले युक्त भयाकी कुन्ती काप्न लागिन् । आँसुका धारा पनि षसाइन् । अघि मैंले नजानी दिदा दुइमा एक पुत्रको नाश भयो भनी निश्चय गरिन् । ताहाँपछि कर्णकन अङ्कमाल गरी कुन्ती भन्छिन् ॥ २४ ॥

हे कर्ण, भावीका गर्दा एस्तै भयो । तिमिले भन्याको सबै सत्य हो । कौरवको नाश हुन्या वेला आयो भनि तिमि पनि भन्दछौ । दैव जस्तै वलियो अर्को कोही रहेनछ ॥ २५ ॥

हे महावली कर्ण, आप्ना भाई जना चारलाई तिमिले अभयदान दियौ मैंले पाना । चारजना पुत्र त बाँच्या भनी मैंले चिन्ह्याँ । आफुले गर्‍याका प्रतिज्ञाकन संग्रामविषे तिमि विश्रन्या छैनौ ॥ २६ ॥

भनी एती कुरा कर्णलाई कुन्तीले अनेक प्रकारका आशीर्वाद दिइन् । कर्णले पनि कौनै कुराको सन्देह मान्नु पर्दैन क्षत्रियधर्म यस्तै क्रूर छ भन्या । तहाँपछि कुन्ती र कर्ण ई दुइजना परस्पर विदा भै आप्ना आप्ना घर चल्या भनि वैशंपायन मुनि जनमेजय राजाछेउ कहँदा भया ॥ २७ ॥

यो महाभारतका उद्योगपर्वमा कुन्ती र कर्णको संवाद भयाको पचहत्तरी अध्याय समाप्त भयो । कुन्तीको र कर्णको संवाद पनि समाप्त भयो ।

('गल्लीमा पर्याँकिएका कसिगर' बाट)

विशेष शब्दहरू

टिठाउँनी : टिठलाग्दी ।

महतारी : आमा ।

हामी वनमा आयाका हुँ : हामी वनमा आएका हौं ।

जिउँदई छन् : जिउँदी नै छिन्; (अथवा जिउने काम गर्दै छिन् । पुराना ग्रन्थहरूमा आदरार्थी क्रियामा लिङ्गभेद हुँदैन।

अरु : अन्य ।

भगवान् क्षेउ : भगवान्सँग ।

जित्न नशकिइने : जित्न नसकिने ।

फुक्नन् : मुक्त होलान् ।

नाहादेखि अर्कोतरह । यसको प्रतिकूल ।

पियाँरा : प्यारा ।

तन् विदुरकन : तो विदुरलाई ।

कँहन्छन् : कहन्छन् ।

अपराह्ल : अपराह्ल ।

फुपु : फुपू ।

बिछाउना : ओछ्यान ।

इन्द्रले ऐश्वर्य हरियाका : इन्द्रद्वारा धनदेखि वंचित भएका ।

पन्ह्राले : पढ्नाले ।

बर : बिहेका लागि केटो ।

जोग्य : उचित ।

निमकहरामी : निमकहराम ।

सक्यभर : शक्यभर ।

धरान : आधार ।

ज्या : जे ।

जना चारकन : चार जनालाई ।

छोडी दिना लायक : छोडी दिनु लाएक ।

'दिना' ले बहुवचनको संकेत गर्छ ।

तसलाई मार्नै छ : त्यसलाई मार्नु नै छ।

यस : यश ।

रहन्यै छन् : रहने नै छन् ।

विश्रन्या : बिर्सने ।

पचहत्तरी : पचहत्तर ।

सूचना—

भवानीदत्तले संपूर्ण महाभारतको उल्था गरेकोमा हाललाई प्राप्त छन् विराटपर्व र शान्तिपर्वका अल्प अंशहरू। माथि पाइए जति 'उद्योग पर्व' जम्मै दिइएको छ ।

[छ] मार्कण्डेय पुराण

(१६ अध्याय)

श्री गणेशाय नम: कोही एक ब्राह्मण आप्ना ज्ञानी पुत्रछेउ सोद्धछन्; "हे पुत्र, आसक्त हुन योग्य नभयाका एस्ता संसारको व्यवस्था चक्र जस्तो

घुम्दै रहन्या कल्ले पनि नछुट्न्या एस्तो संसारको स्वरूप पनि तैंले कहिस् । मैंले पनि यो संसार झुटो रहेछ भनि जान्या । परंतु संसार छुट्न्या ज्ञान त मैंले केही जान्याको छैन । अब मैंले क्या गर्न्या हो त्यो कह ।"

एस्ता पिताको वचन सुनी पुत्र बोल्न लाग्या, "हे बाबा, यदि मेरा वचनमा श्रद्धा गर्छौं, कत्ति शङ्का छैन भन्या एस् गृहस्थाश्रमकन छोडी वानप्रस्थ धर्म लिकन वनमा जाउ । विधिपूर्वक सो वानप्रस्थ धर्म चलाइकन पछि अग्निहोत्रादि कर्म पनि छोडिकन परमात्मा चित्त लगाई सुख दुःखको त्याग गरी संग छोडीकन एकांतमा रही मन षंचो सावधान चित्त भै सन्न्यासी भैकन रहु । अस् सन्यासाश्रममा तुच्छ भयाका सव इन्द्रियका सुख छोडीकन योगमा लाग । तस्तो सन्न्यास धर्म गर्दामा संसाररूप दुःखकन छुटाउन्या औषधजस्ता भयाका मुक्तिकन दिन्या एस्तो हो भनि कसैले नकहीसक्नु संगले रहित भयाका एस्ता योगकन पाउला । हे बाबा, एस्तो योग भयाउप्रांत तिमिलाई संसारमा दुःख गर्नु पर्दैन । फेरी मुक्तिरूप ऐश्वर्य होला !"

एस्ता पुत्रका वचन् सुनी पिता बोल्न लाग्या, "हे पुत्र, मलाइ अब मुक्ति हुन्या योग कह । पंचभूत भन्याका पृथिवी जल तेज वायु आकाश । इन् जुक्त भै जउन् योगले, हे पुत्र, फेरी एस संसारका दुःखकन नपाउँ ।

"हे पुत्र, जस् संसारविषे आसक्तभयाका परमार्थ ज्ञानले त सुख दुःखादिको अनुभव नगर्न्या अज्ञान दशाले म सुखी म दुःखी भनि अनुभव गर्न्या एस्तो जो मेरो आत्मा छ त्यो संसारका वंधनले जुक्त नहवोस् एस्ता योगकन कह । संसाररूप सूर्यका तापका पीडाले जल्न लाग्याको छ शरीर र चित्त जस्का एस्ता मकन ब्रह्मज्ञानले जुक्त भयाका तेरा शीतल भयाका वचन रूपै जलले सेचन गर ।

"हे पुत्र, अज्ञानरूप कृष्ण सर्पले डस्याका तस्का विषले पीडित भयाका भन्याका मकन तेरा वचनरूपै अमृत पान गराइकन फेरी मलाइ जिया। इ मेरा पुत्र यो मेरो घर यो मेरो षेत भन्न्या एस्तो ममतारूप वेडीले बाँधियाका मकन आफ्नु हित हुन्या एस्ता उत्तम ज्ञानरूप साँचाले षोलिकन चाँढो फुका" ।

एस्ता पिताका वचन सुनि पुत्र बोल्न लाग्या, "हे पिता, पैल्हे अलर्कले सोद्धामा बडा बुद्धिमान् भयाका दत्तात्रेयले जउन् योग विस्तार गरीकन कह्याथ्या तेही योग म कहन्छु सुन ।"

एस्ता पुत्रका वचन सुनि पिता सोध्न लाग्या, "हे पुत्र, दत्तात्रेय भन्याका कस्का पुत्र हुन् ? कस्ता प्रकारले योगकन कह्याथ्या । जन्ले योग-सोध्याथ्या एस्ता अलर्क भन्याका पनि को हुन् ?"

("गल्लीमा फ्याँकिएका कसिंगर" बाट)

विशेष शब्दहरू

कह : भन् (आदेशार्थी) ।
संग : साथी ।
पर्दैन : परोइन ।
जुक्त : युक्त ।
जउन् : जुन ।
वेडो : नेल ।
चाँढो : चाँडो ।

सूचना—

यो हो सोह्रौं अध्यायको श्लोक १ देखि श्लोक १३ सम्मको अनुवाद । यसै अध्यायको श्लोक ५० देखि श्लोक ६९ सम्मको अनुवाद फनि फेला परेको छ।

[ज] हितोपदेश
(मित्रलाभ)

संसारमा जो कोही धनी छन् तनै वलिया कहन्छन् । राजाहरू पनि धन दौलथ खजानैले वडा कहिन्छन् । एती भनीकन तस् संन्यासीले प्रातः कालमा खन्ती लीकन मेरो वस्याको ठाउं खन्यो र मेरो ढेरै दिनदेखीन्संचीत गरी राष्याको सबै धन लियो । तव तस् दिनदेखिन् मेरो बल पराक्रम उत्साह घट्यो । आहारा खोजी खानाको पनि सामर्थ्य भयेन । उहांपछि डरले सुस्त सुस्त भागी जाँदा चूडाकर्णले देखी पायो र तब आफ्ना मित्र वीणाकर्णकन कहन्छ—'हे मित्र, संसारमा धनैले सवै वलवान् पनी पण्डित पनी हुँदा रह्याछन् । हेर्नु हवस्, यस् दुष्ट मुसाको अन्नजानाले बल उत्साह हरायो, आफ्ना जाती बरोबर भयो । हे मित्र, जस्तो जेठ वैशाखका दिनमा साना नदी सुकी जान्छन्, तस्तै धन नहुन्या साना बुद्धिका पुरुषले गर्न्याको कर्म सवै नसी जान्छ । हे मित्र, तस्तै जस्को धन ढेरै छ तसैका मित्र पनि ढेरै हुन्छन्, दाज्यूभाइ पनी बहुतै मान्दछन्, लोकमा बडो पुरुषार्थी पनि तेही कहलाउँछ, जान्या पनी कहलाउँछ ।

"हे मित्र, तस्तै यस संसारमा मनुष्यका इन्द्रिय साबुत् छन् भन्या तनैकन इन्द्रिय भन्नु । कोही अजस् नपरीकन सधैं एकैतार रह्याको छ भन्या नाउँ भन्या को तेही हो । परि आयका काममा नहडबडाउनु बुद्धि भन्याको तेही हो । जस् कसैका अगाडी वरोबर बोल्नकन शक्नू वचन भन्याको तेही हो। प्रसस्त धन जस्का छ तसैकन पुरुष भन्नु । ई सवै कुरा घटी गया भन्या उही पुरुष छ त पनि एकै क्षणमा अर्को भाई जान्छ । यस्मा केही अश्चर्य छैन ।' भनी एती सवै चूडाकर्णले आफ्न. मित्रसँग कह्याको सुनी, हे मन्थर

मामा मित्र, हिरण्यक नाउँ गऱ्याका मैले मनमा विचार गऱ्याँ !अब मैले यस जगामा बस्नू योग्य छैन । यो विस्तार अरुकन कहनू पनि उचित छैन । भन्याको पनि छ– धनको नाश भयाको आफ्ना मनमा संताप भयाको आफ्ना घरमा केहि घटिया काम भयाको आफुलाई कसैले ठग्याको आफ्नू अपमान भयाको एती थोक जांन्या मनुष्यले वाहिर प्रकास नगर्नु । तस्तै दैव विपक्ष हुनाले पुरुषार्थ···गऱ्याका यत्न सवै व्यर्थ हुँदामा दरिद्री भयाका अभिमानी पुरुषको वनवास छोडी अन्यत्र सुख हुँदैन । तस्तै जस्तो अग्नि वरु निभी जान्छ शीतल भैं रहँदैन तस्तै मन्सुवा भयाको पुरुष कस्तै आपत्ती पऱ्या पनी वरु मरी जान्छ तैपनी अर्काको मुख्यांजी गरीप भैं रहँदैन ।

"अरु पनी कह्याको छ। फुलको र मनसुबी पुरुषको एकै स्वभाव हुन्छ; क्या भन्या जस्तै फूलको थुंग की सवैका शिरमा रहन्छ की वनैमा सडी जान्छ तस्तै मनसुबी पुरुष पनी की सबैभन्दा उपर भैं रहन्छ,भयेन भन्या मरी जांन्छ । —तसर्थ यसै जगामा मैले मागीकन जीविका गर्नु त अति घटिया छ ।

'भन्याको पनी छ संपत्ती नहुन्या मनुष्यले वरु अग्निविषे प्रवेश गरी प्राण छोड्नू निको छ, आफ्नो मान पूजा हरायापछि दु:खी भैं मागी खानू निको छैन । अरु पनि भन्याको छ– दरिद्र भयो भन्या लाज हुन्छ। लाज भया पछि सामर्थ हराउँछ । सामर्थ छैन भन्या अनादर हुन्छ । अनादर भयो भन्या शोक हुन्छ । शोक भयो भन्या वुद्धीले छोडछ बुद्धीले छोड्यो भन्या तस् मनुष्य को नाश हुन्छ । तस् निमित्त कंगाल हुनू त दु:खको घर रहेछ । तस्तै झुटो वचन वोल्नुभन्दा न बोली रहनु निको हो । परस्त्रीगमन गर्नुभन्दा नपुंसक भैं रहनू निको हो । अर्काको चुक्ली गर्नुभन्दा प्राण छोड्नू निको हो । पराइका घर षाइ सुख गर्नूभन्दा विराना देशमा गै भिक् मागी खानु निको हो ।

"तस्तै आफुनाई मान्यां, काममा नलाग्या यस्तो गोरु हुँना चाँही रित्तै गोठ हुनु निको । विवाह गऱ्याकी स्त्री छ त पनी मुखाल्या छ भन्या तस्भन्दा वेश्याकन राष्नू निको । विवेक नभयाका राजाका सहरमा बस्नू-भन्दा वनमा बस्नु निको,छोटा मनुष्यको चाकरी गरी जिउनूभन्दा प्राण छोडनु निको हो । जस्तो अर्काको सेवा गर्न्या मनुष्यका मान् मर्ज्यादा रहँदैन, चन्द्र-माका किरणले अंधकार रहँदैन, वुढो भयेपछि शरीरको शोभा रहँदैन, शिवको विष्णुको कथा सुन्यापछि पाप रहँदैनन् तस्तै मागी षान्या मनुष्यका सयकरन् गुण भया पनी हराई जान्छन् ।'

"एती भनी विचार गरीकन, मित्र मन्थर, फेरी पनि मनैमा भन्न लाग्याँ—'तब आज मैले अर्काले दियाको गास खाई आत्माको रक्षा गर्नु त

दोस्रो मर्नै हो । भन्याको पनी छ,'शास्त्रको तत्त्व नजानी बोक्राबोक्रैमा हिंडी पंडित्याजि चलाउनु' द्रव्य दिईकन स्त्रीसंभोग गर्नु, अर्काको अधीनमा परी भोजन गर्नु ई तिन् कुरा पुरुषले गर्नु त केही होइन, धिक्कारै हो ।

" अरु पनी कह्याको छ—सर्वदा रोगी भैं रहन्या ढेरै दिनदेखीन् पर्देशैमा रहन्या पराईको अन्न खाई जिउन्या पराईकै घर जाईकन सुत्न्या एस्ता प्राणीहरुले जिउनू त मर्नै हो । वरु तस्तो भैं जिउनाचाँही मरी गयो भन्या तस्ले सुख पायो ।'

"एती मनमा विचार गरीकन फेरी पनी लोभले त्यो धन लिनाकन केही दिनसम्म तहाँ बसी जत्न गऱ्याँ । तसै भन्याको पनि छ—लोभले बुद्धी चंचल हुन्छ, लोभैले तृस्ना बढ्छ । बहुतै तृस्ना भयो भन्या त्यसले एस् लोक-मा पनी परलोकमा पनी दु:खै पाउँछ ।

"एती भनी तसै जगामा रह्याको थिञा, कोही एक दिनमा त वीणा-कर्णले देषी पायो र फुटयाको वांसले मकन माऱ्यो । तव मैले मनमा विचार गऱ्याँ— 'लोभी असंतोषी पुरुषले आफ्नै आत्माकन दु:ख दिन्छ । भन्याको पनि छ—जस् पुरुषका मनमा संतोष छ तस्का संपत्ती छैन त पनी संपूर्ण भयाजस्तो हुन्छ, जस्तो जुत्ता पैह्रन्या मनुष्यका लेखा संपूर्ण पृथिवी छालैले बेह्रिया जस्तै हुन्छिन् ।"

("गल्लीमा फ्याँकिएका कसिंगर" बाट)

विशेष शब्दहरू

साबुज् : ज्युँका त्युँ ।
अजस् : अपजस (अयश) ।
एकैतार : एकैनास ।
प्रसस्त : प्रशस्त ।
घटिया : कम्सल ।
शक्नू : सक्नु ।
मन्सुवा : विवेक ।
मन्सुवी : विवेकी ।
चुक्ली : पोल ।
भिक् : भिक्षा ।
हुँना चाहि : हुनुभन्दा ।
मुखाल्या : मुखाले ।
भयेपछि : भएपछि । वांछित रूप हुनुपर्थ्यो "भयापछि" ।
सयकरन : सयकडौं ।
गास : गाँस ।
तत्व : गुदी ।
पंडित्याजि : पाण्डित्य ।
मर्नै हो : मर्नु नै हो ।
जिउनाचाँही : जिउनुभन्दा ।
जत्न (> यत्न) : प्रयत्न ।
तृस्ना : तृष्णा ।
माऱ्यो : पिट्यो ।

सूचना—

यति हो फेला पर्न सकेको भवानीदत्तकृत 'मित्रलाभ' को अनुवाद। यसबाहेक 'हितोपदेश सन्धि'का केही श्लोकका अनुवाद पनि फेला परेका छन् (हेर्नोस् ग. प्या. क. पृष्ठ २६७–२६९)।

५८

योगी अम्वरगीर

(रचनाकाल सम्वत् १८९० अगावै)

(क) गीतगोविन्द सुप्रीतपोताम्वर सर्ग

हे प्रभु ! संपूर्ण गोपीनिहरुकामा गयाका पनि तिमिलाइ गोपिनिहेरुले हेर्दामा कृष्णजी मंसीत मात्र रह्याका छन् भनि मान्दामा ति गोपिणिहेरुका अघि भयाका कंदर्प्पंको दु:ख पीडा डाह्रा जो जति थिया सो सपूणं जादो भयाका छन्।

हे विग्हले कालों वर्ण भयाका कृष्ण ! तिमिले नटुवाभेष धान्याका जो जति छन् संपूर्ण न्याय प्रमाण छ तदर्थं तिम्रा शीरमा मयुरका पाषको फूलमाला लगायाको पनि ति सोभायमान देंषिछ विशोभा देखिदैन।

हे प्रभू ! तिमी जो-छौ-सो कंल्हे भन्या भति मधूर णईन गरिरह्दा देषिह्निन्या भयाका छौ कंल्हे भन्या युर्वात स्त्रीहरुसित विलास गरि रह्याका देषिन्या यस्ता तम्रा चरित्रगानले गरि यी संसार संपूर्णको जन्म-मृत्युरूपी रोगको शंगति मित्र होईयाका छौ कसैलाई छैन।

हे प्रभू ! तम्रा चरित्र यस्तै हो भनि नभनिन्या हामिलाई पनि यो तनरूपी कुचमण्डलमा प्रभूका हातरूपी रश पीयाउनाले गरी हाम्रा तनमंण्डलरूपी कुच जीइरह्याको छ अंन्यथा छैन।

हे चन्द्रजस्ता नेत्र भयाका प्रभू ! तम्रा सुख जो-छन्-सों फुल्याकमल जस्तामा तल्लो ओठ भन्या अर्द्ध चंद्राकार तेज जस्का यस्ता तिमिदेषि हाम्रा कल्ल्याण चाहिछन्।

हे प्रभू ! फेरि तिमि कस्ता भन्या तिम्रा कानमाका कुंडल अति चंचल

विज्यूग्झियी अति सोभित हुनाले र तिमिले आपनु कटिदेश वांगो गरि (वासुलि) वजाउदामा व कवंल हाम्रा कदपं जो जत्ति छन् सो पाकेर गलिजांछं रहदैनं ।

हे प्रभू ! तिमि जो छौ हे सुन्दरी भनि वोल्दामा मेरा मनमा अव राशकृडाको वषत् भयेछ क्याण भनि म सुति गयां र तिमि जो छौ-सो अंतर्ध्यान हुदा भयौ, उल्टो मलाई लज्जा पार्दा भयौ । तम्रा धेरैं प्रकारका रस वासुलिवाटो प्रकाश हुंदामा तिम्रा वाशुलिरश यस्तै हो भंनु हुदंन । धन्य छ ।

हे प्रभू! हाम्रा सुंदर कटिदेशको नाश गरी रह्न्या पनि तिमि जो-छौ-सो आप्ना मंनशुवाको राशकृडामा मात्र अति षुसि होइ रहन्य धन्य छौ ।

हे वुद्धिमान् प्रभू ! आघ तिमि जो छौ-सो वडो शरीर होईकन आफै जलशयन होईरह्या जस्ता समयमा तिम्रा जलरूपि अंग होईदामा जलैका जस्ता थांपला न्हयारूपी तस्तै हामि पनि रहियाका छन् । सरन चाहिछ ।

यस्ता श्री जयदेव कविले गायाका अति रसिलो रतिकृडाका लीला होईयाको यो गीतगोविंद जो-छ-सो जौना मनुष्य भक्तिपूर्वक यो हरिरश हो भनि गाउला शुन्ला उश्लाई कलियुगको पाप समुदाय कलंष नह्लओस् ।

अव ताहा सखिहेरू निस्कि सक्क्यापछि कृष्ण जो-छन्-सो लाजको मार अति सान्हैं वन्हयाका हुनाले कंदर्पका वसमा पन्याका अभिप्रायले अलि र हास्नाले ओठ भिजियाका प्रीतियुक्त होईकन नया पाल्हुवा फूलका बिछाउनामा आखा लाउदा छदा राधाकन देषेर कोहि वचन वोल्दा भयाका छन् ।

हे प्रभू ! तिमि जो-छौ-सो यस्ता दल परीपूर्ण भयाका अमृत पीईकन आफ्ना स्वछंदमा चापका फूल पनि धारणा गरि कृडा गर्दामा नाना प्रकारका लतारूपि पाल्हुवाका विछाउनामा नाना प्रकारका रशकृडाकन पनि गर्दा भयाका हुंछौ । भनिसक्नु छैन ।

हे राधे! यस्ता यकछिन मात्र अैल्हे आयाका नारायणसंग आउनु पर्छ। हे कामिनि ! इ नया पाल्हुवाका सयामाथिवाट तम्रा पाउरूपी कमलकन राष। राम्रो पनि यो पावका सषा जो-छ-सो तम्रा पाउ दाषी दिन्छु मैले ·· रूपीशत्रु-देषि हार्नाको अनुभव होई जावोस् ।

अव याहा सेरा हातरूपी कमलले गरी तिम्रा पाउ दापि दिछु । मैले टाढादेषि ल्यायाका सषा ! तिमि माथिवाट आउ । टाढादेषि लाइयाकी छौ त पनि सुरा होई मलाई आलिगर गर्नाले उपकार गर्नु चाहिछ ।

हे प्रिय ! तम्रा मूषरूपी चंद्रदेषि गीन्याको अमृतझई होईयाका योग्य वचनलाई पालना गर्नु चाहिछ । तम्रा वचन पाईकन छातिमाका कुचलाई हाक्या चोला जो-छन्-सो विरहरूपी फल फल्याझईं गरो गफ गरो म फल्दछु ।

हे राधे !मेरा छातिमा रोमांच भयाको अति दुर्ल्लंभ प्रीयसीत आलिगणका उत्साहले गरि युक्त होइयाका झईं तिम्रा कुच घडयाएर मेरा कंदर्पको तापलाई नाश गर्नु चाहिछ ।

आप्ना षुसिसित आयाको मलाई तम्रा ओठको अमृतरसकन देउ । मन्याका चाकर जस्तालाई जीयाउनु चाहिछ । अरुले पनि मन्याकालाइं जीयाउंदा अमृतै पियाई जोयाउदछन्।तिमि कस्ता भंन्न्या तिमिमा चित्त लगाईयाका विरहरूपी आज्ञाका इछाले विलास गर्न्या जस्ता होईयाका छौ ।

हे चन्द्रमाका जस्ता मुख भयाका राधे ! आफ्ना कंठमा भयाका शब्द जस्तो मणिका कान्ति कलाप वजाउ र त्यो शब्द जो-छ-सो कोईलिका शब्दले दुखित भयाको मेरा दुईं कानमा धेरैं दिनसम्मका ताप नास गरिदिनु चाहिछ।

हे राधे ! यस्ता विनासितिका रिशले व्याकुल भयाको मन जो-छ-सो हेर्नं पनि नसकि तिम्रा (आंखा) चिम्लछौ । ऐल्हे त्यो व्यर्थको रिश नगर । अव आफ्ना सुरतकृडाको उद्योग पेलकन गर्नु चाहिछ ।

अव यस्ता श्रीकृष्णजीका पाउमा आनंद भयाका श्रीजयदेव कविले गायाको गीतगोविन्द जो-छ-सो कृस्नमा रसीकजनहरुलाइं शुन्दर श्रृंगार भयाको यो सात्विकरश संचारि आदि भयाकाले विनोद गरोस् ।

ति कस्ता ?कंदपंका चिह्न भयाका,सुरत आलिगन चुंवनादि भन्नोला त केलिहरुले व्याप्त भयाका । सग्रामग्रारंभमा स्त्रीहेरुले थुलो साहस । गरेर लोग्न्याकन जीत्नानिमित्त लोग्न्यामाथिबाट आईकन आरंभ गर्छन् आफु पुरुषझईं हुंदा जस् भमराले राधीकाको जगन निश्चल भयाका वाहुरूपी लता पनि षुकुली भईन्,छाति पनि कांप्यो,आंषाका पलक पनि लाग्दो भयो । तसर्थ स्त्रीहेरुका पराक्रम गरु भन्या पनि तिन्को मन्सुवा कसो गरि हुंछ ? हुंदैन ।

यस्ता दुई हातले समातियाका कुचमालले गरि निचोरियाका उस्तै नखले घाउ लगाईंयाका दांतले ओठ टोकियाका नितम्वले हलियाका हातले केश समाति नहोईयाका ओठका अमृत चुहुनाले मोहित भयाका यस्ता पनि कान्ता जो-छ-सो भनिनसक्नु तृप्तिकन पाउंदछन् । तसर्थ कंदर्पको गति उल्टो रहेछ भनि जान्नु चाहिछ ।

× × × ×

श्रीभोजदवस्य रामादेवीमा गर्भ होइंकन जन्म्याको म श्री जयदेव कविले आफ्ना पारासार गोत्रको र आफ्ना कवित्वसिद्धि गर्नानिमित्त गायाको यो गीतगोविंदका पर्थ निर्नय गरि आज म अंवर्गीर नामा योगी पनि श्री

भगवाणका लीलाको स्तुति गर्दछु—

जाहाँ कृस्न ताहाँ राधा, नही कृस्न जाहाँ ना राधा ।
इनु इनुका मील कहि नआवे अम्वर्गीर वाधा ॥
इति श्री गीतगोविंदे महाकाव्ये जयदेवकृतौ मुप्रीतपीतांब (र)

भाषानामा द्वादशः सर्गः । शुभम् ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

[ख] व्रम्हयज्ञउपनिषद्

(संवत् १८९१ असारको प्रतिलिपि)

ओं नमोभगवते वाशुदेवाये । व्रह्मयेक सुद्धचैतन्न्य अद्वितिये अद्वितिये व्रह्मको माया । व्रह्ममाया क्या हो भन्या वृक्ष र छाँजा जस्तै । छाजा र वृक्ष न्यारा होइनन् । वृक्षविना छाँजा काँहाँ ? येस्तै संजोग छ, व्रह्म सुद्ध चैतन्ने छन् । माया अनित्य चैतन्न्ये छन् । तव मायाउपर व्रह्म छन् । व्रह्मउपर् कोहि छैनन् । तव परव्रह्म अषण्ड छन् । सो व्रह्म अणेक हुनाका ईक्षाले तिन सक्ति उत्पन्न भै इक्षा कृया ज्ञान ३ त्यै मायादेषि तिन सक्ति भै ससये मिथ्या विपरित् ३ । व्रह्मकानाम ५-व्रह्म जिव काल कर्म सोभाव । तस्को अर्थ अखण्ड हुनाले व्रह्म आफुले आफुलाई नजान्दा जिव आफुले आफुलाइ नजानि काले देष्नाले काले कहायो । सर्व देहमा कर्म कर्तादेष्दा कर्म हुदा कर्म मिठों नमिठो तितो पिरो मानपमान दुष सुष देषनाले स्वभाउ कहियो । मायाको नाउ पाँच –माया, आकास, सुन्न्य, सक्ति, परिक्रिति ५ । तस्को अर्थ, व्रह्म संजुक्त सामर्थ हुनाले माया पिण्ड व्रह्माण्डको येकै आकार हुनाले आकास जड देष्नाले सुन्न्य कहायो । सकल संसारलाई जिति भनि सक्ति अर्द्धगामि हुनाले प्रक्रिति कहिन्छ । येस्तै संजोग दुई मिलि श्रीष्टि उपन्ना गराया । पंचतत्व पंचधारणा पृथक् पृथक् पंचतत्व उत्पन्न भया ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

[ग] योगवाशिष्टसार

(सम्वत् १९१२ को प्रतिलिपि)

यो मनैले ज्या केहि चराचर प्राणिहरु संपूर्ण जगत्कन रचना गरि राष्य को छ। तदर्थ जव त्यो मन आफै उन्मनिभाव भयो भन्या तव तेही जगत् जो-छ-सो येकै अद्वैत व्रह्म होई जांछ ।

येस्ता अचल आनंद शान्तरूप भयाका शिवभिन्न चंचल दु:खको घर भयाको जगत्रूपिको आदि अन्त्यमा स्थिति रह्यको छा र वहि रहन्या चंचल जगत्को सोभाव छ । ऐस्मा अचंचल आत्माको एकै आत्मा चैतन्यरूप भयाका छन् ।

जस्तै सर्पले नछोड्याका काँचुलिकन मेरो हो भनि संभार गर्दै रहंछ सोहि काँचुलि छोड्यापछि दुलामा छ ता पनि मेरो काँचलि हो भनि हेर्दैन, तस्तै ज्ञानि पनि अहंकार छुट्यापछि यो शरीर मेरो हो भन्न्या भावना राष्दैनन् ।

यो शरीरको दोषवुद्धि छुट्याका ज्ञानिकन वेदले भन्याका कर्ममा यो गर्नु यो नगर्नु भन्न्या विधि निसेध नहुनाले यो कर्म नगर्न्या हो भनि पर सर्दैनन्, ई वाढया कम हुन् भनि अधि पनि सर्दैनं । जस्तै वालखहरुले गर्नु नगर्नु केही जान्दैनन्, तस्तै होईरहंछन् ।

जस्तै थाममा वनायाको पुतलि जो छ थामैको आधार हुनाले पुतलि देषिछ तस्तै ब्रह्ममा रह्याको यो जगत् जो-छ-सो चैतन्यरूप व्रह्मले चलाउंदामा मात्र चल्दछ । तदर्थं व्रह्म चैतन्न्य छं, शून्य छैनन् । शून्न्य जस्ता देषिछन् मात्र ।

जस्त पुतली लेष्याको थाम जो-छ-सो पुतली मेटिया पनि था रहि रहंछ, तस्तै ब्रह्ममा रह्याको यो जगत् नहुंदामा पनि व्रह्म त रहिरहंछ । तदर्थ व्रह्म चैतन्य छ शून्य छैन ।

सुन्दर निर्मल जलमा तरंग हुन्छन् पनि हुंदैनन् पनि । यस्तै तरहले गरिकन व्रह्ममा पनि यो जगत् जो-छ-सो लय हुंदामा शून्य हुंछ फेरि श्रृष्टि हुंदामा यो जगत् सव देखिछ । तापनि शून्याशून्येको कारण जगत्कै हो, ब्रह्ममा छैन ।

पनि श्रीवसिष्ट मुनि जो छन्–सो रामचन्द्रकन कह्याको यो मूलटिका भाषाको अनुसंधान गरि श्रीअम्बरगिर योगीले आफ्ना सत्संगमा कहंदा भया । इति श्रीयोगवासिष्टसारे ज्ञानतत्वनिरूपनं नाम दशमः प्रकर्णम् । इति श्रीसम्वत १९१२ साल मितिकार्तिक शुदि ११ रोज १ तस्मीन् दिने लिखितं पुस्तकं । शुद्धोवामशुद्धोवा ममदोष नदियते । श्री रामायनमः । श्री लक्ष्मणाय नमः । श्री शीतादेव्याये नमः । श्रीहनुमानः ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

[घ] असमनको भाषा

(प्रथम उपदेशबाट)

सम्वत् १९२४ को प्रतिलिपि

स्वस्तीश्री णमो जोस्मणि चरनविन्दुभ्यो णमो । श्रीसद्गुरुको सोरुप सिल गति वेवस्था सोभाव कस्तो हुन्छ, वीस्व (?) गरि जान्नु । सद्गुरु भन्याको को हुन् भनि सिषेले सोध्यामा श्रीसद्गुरु आज्ञा गर्छन्– "हे चेला हो: सद्गुरुको कृति कहिन्छ, सुन ..*।"

\+ \+ \+ \+

जो आपनु मालिक छन् उन्को सेवा गर्न्या हो, अर्को हो भन्या चोरि जारि लवारि केन गर्दो हो ? आफै हो भन्याँ अर्को छ भन्यां नि किन ह(ग ?) दौं हो ? कसौं हो कस्व हो भन्या अघि केन सर्दो हो? येसै हौं भन्या विग्रिफेर केन पर्दो हो ? सर्वकर्मदेषि रहित भै रहन्या आफु हो । नजानि कर्म गर्छ र उ कर्मको अधिका (र) हुंछ र तौन कर्मको कर्ता उसै कर्मले नासिहिन्छ ।

मनको कर्मकर्ता बुद्धि छ । जौन कर्मको अधिकार हुंछ तौन कर्मको कर्ता करनि वुधि हुंछ । जौन कर्मको अधिक अभ्यास हुंछ तेहिमा मन फेरि फेरि रहंछ । देव वुद्धि हुन्छ । मनुषे वुद्धि राक्षस वुद्धि मसुद्धि (पशुवुद्धि? चौरासि) वुद्धि, भोगवुद्धि दानवुद्धि ईत्यादि आनंत वुद्धि हुन जान्छ । तत्व विवेकले सव मेठि सभ मन वुद्धिको प्रपंच मिथ्या हो भनि मेट्नु र वुद्धि विवेकले वुद्धिको विव षोल्नु र आत्माको गति वुझिहिन्छ। आत्माको गति वुझ्या पछि मन थिर हुंछ । आनन्द हुन्छ । ईति वैराग्याम्वरे प्रथमोपदेस भाषा ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

[ङ] वेदान्त

यस्ता अद्वैत आत्मालाई पनि नजानि द्वैत देष्न्या मूढ अन्वाकन वारंवार यो भवावि संसारमा कंल्है विश्राम नपाई फिर्दै रहनु पर्दछ। मुक्त हुनाको अवगास कंल्है पाउंदैनन् । जस्तै मांहा मूढ अज्ञानि पनि ज्ञानि जस्तो भै यो संसारमा आफुले संचय गरियाका कर्म जो जति छन् संपूर्ण देष्द दंष्दै यसै

*गुरुदासको अक्षर ज्यादै क्लिष्ट भएकाले यहाँ सद्गुरुको लम्बे व्याख्यान दिइएन । - सम्पादक

लोकमा नास हुंछन् । तसर्थ तस्तै आत्मा भूलि संचय गरियाका सत्व गुणादि कर्मले जाईन्या पुण्यलोक जो जति छन् सो संपूर्ण उ पनि एस्तै प्रमाणले नास हुन्छं । रहदैन। भन्याउप्रान्त व्रह्म माया दुई होईन एकै छ ।

[1] भन्या श्रुतिका अर्थ सुन । जौना पुरुष आत्माव्यतिरिक्त अर्को दे दै (न) सुन्दा पनि सुन्दैन जान्दा पनि अर्को जान्दैन । त्यो पुरुष विवेकिमाका अति विवेकि कहाँउँछ । फेरि अर्के देष्दछ, अर्कै सुन्दछ भन्या त्यो अज्ञानि जो-छ-सो तेहि मरनधर्म भयाको अज्ञानरूपी आत्माले मारियाको छंदो त्यो पापिको वारंवार जन्ममृत्यु छुट्तैन । भन्न्या येहि छन्दोगनामा श्रुतिले कहंदा छंदा पनि व्रह्म माया एकै हो दुइ होइन ।

★भन्या अर्थ सुन। यो सपूर्ण भूत प्राणि चराचरमा केवल परमात्मा-स्वरूपले गरि उनै परव्रह्म रह्याका छन् दोश्रो छैनं । तदर्थ जान्न्याजनले यो चराचर भूतप्राणि जो जति छन् सो संपूर्ण उनै परंव्रह्म मात्र हुन्, अर्को ह्वैन। भन्न्या श्रुतिले भन्दा पनि व्रह्म माया दुइ छैन एकै छ ।

★भन्या श्रुतिको अर्थ सुन । अती छोटो सानु वुद्धि भयाका मूढात्मा मनुष्यले मात्र यस्ता अद्वैत व्रह्मलाई जीवात्मा परमात्मा भन्या अन्तर भै म ध्यान गर्न्या हुं ध्यान (ग)रिन्या पदार्थ वस्तु अर्कै छ भनि उपास्य र उपासक रूपभेद भयाका देहात्मालाई मात्र भयाको भासित हुंछ भन्न्या अरथले पनि व्रह्म र माया भन्नु एकै हो दोश्रौं ह्वैन ।

★भन्या श्रुतिको अर्थ छ सुन । एस्तै व्रह्म र माया भन्दा अविद्याले गरि दुई सरिख (छ) ।

मन माया दुनु एक है मनै माया समार ।
तिनलोक संसय पडि काको कहुं वुझाई।।

यस्तो यो संपूर्ण वेदान्तशास्त्रको मत निचो र जिव र व्रह्म एकै हो भन्या वेदान्तसास्त्रलाई जश्ले कसैले ह्वैन भनि निन्दा गर्‍यो भन्या ईनै वेदान्तहरुका पापले गरि अनेक योनि नर्कवास फिर्दै रहनुपर्ला भन्दा वेदै प्रमाण छ, अर्को छैन । ईति श्रीव्रह्मयज्ञासवेदान्तामृता अंवरगिरभाषा टिप्पण समाप्तम् संपूर्णम् ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

१ यहाँ यो चिह्न भएका ठाउंमा संस्कृतका श्रुतिलवजहरु मूलग्रन्थमा छन्, जसलाई यहाँ दिइएको छैन ।

★यहाँ यो चिह्न भएका ठाउँमा संस्कृतका श्रुति लवजहरु मूलग्रंथमा छन्, जसलाई यहाँ दिइएको छैन ।

(च) व्रह्मयज्ञवेदान्त

(सम्वत् १८६४ को प्रतिलिपि)

ऊनै अनन्त विश्वका आत्मा शिव जो-छं-सो सम्पूर्ण चराचरमा साक्षी-भूत आत्मास्वरूप भैं तिमिमा ममा भित्रवाहीर तीनै लोक सन्सारमा उनै यकै आत्मा रह्याका छं, अर्को छैनन् । भन्या यो श्रुति प्रमाणका अर्थले पनि एस्मा सेव्य र सेवक भैं नमस्कार गरिन्या का हो नमस्कार गरिन्या कौन हो? एस्ता मेरा सम्पूर्ण देवताका पनि देवता भयाका आत्मंको नमस्कार छ। भन्न्या श्रुति प्रमाणको ता एस्मा मंगलाचरण छ । एस्तै गरि माया व्रंह्म एकै छं अर्को छैनन् । सुन,प्रज्ञांनमानन्दब्रह्म भनी ऋग्वेदका पदमा छ । अहंब्रह्मास्मीति भनी यजुर्वेदको पद वोल्छ । तत्वमसिति भन्न्या पद शामवेदमा छ । अयमात्मा व्रम्हेति भन्न्या पद अथर्वण वेदमा छ । एस्ता चारवेदका निगम पद पदार्थले पनि व्रंह्म र माया एकै छ दोश्रो छैन ।

वृक्षविना छाआं न छाना विना वृक्ष । एम्ता वृक्ष छायाका प्रमानले पनि व्रंह्ममाया भिन्न छैन एकै छ । अर्थात् नित्य अद्वितिय चैतन्य व्रह्म छं । अनित्य द्वितीय (अ) चैतन्न्य साया वोलाउंछैन् । तदर्थ व्रंह्म र माया समीपै छन् भिन्न छैन (न्) भन्न्या श्रुति प्रमान पनी छ ।

× × ×

ऊनै एकै अन्तर्य्यामी ईश्वरमा समष्टि र व्यष्टि रूप होईकन जीव र व्रह्म भन्या भेद भैरह्याको छ । जीव ईश्वर यकै छ । जस्तै आगाको पोल्न्या र आगो दुई हो क्या होईन तस्तै व्रह्म र माया दुइ होईन एकै हो। जस्तै आकाश र शुन्य दुई हो क्या होईन तस्तै व्रह्म र माया दुई होईन यकै हो । जस्तै मानिसको पुरुषार्थ र मानिस दुई हो क्या होईन तस्तै जीव र ईश्वर पनि दुई होईन एकै हो । जस्तै सूर्य्यको किरणो सूर्य्य दुई हो क्या होईन तस्तै व्रह्म र माया दुई होईन एकै हो। तदर्थ आपना शिष्यलाई शिकाउंदामाद्वैत मत खण्डन गर्दामा यो माहा वाक्यको प्रति उत्तर गर्दामा व्रह्म सँमाई प्रति उत्तर गन्याप्रत्य वाध लाग्दैन ।

एकै छ व्रह्म व्यतिरिक्त अर्को छैन ।

मनै मोक्ष मनै वन्ध मनै देवा निरंजन ।।

देवा एकै छ । वन्ध को छ, मोक्ष को हुन्छ, यो क्या छ तव भनौला । त गंगाघोस न्याय र हटघटिकान्याय मृगतृष्णान्याय कीटभृंग न्याय लोह

चुम्वक न्याय रजवीज न्याय यस्तो यो मुन्द्रा जोत्यो भन्या मात्र परमात्मा स्वरूप होईकन जीवन्मुक्त कहाऊन्छ । अर्कालाई कहिंदैन । तदर्थ व्रह्म माया यकै छ भन्नामा श्रुति प्रमान पनि छ ।

★ दोहा

मन माया दुनु यक है मनै माया समाई ।

तीन लोक संसय पडि काको कहुं वुझाई ।।

यस्तो यो सम्पूर्ण वेदान्तशास्त्र प्रमाण भयाका जीवव्रम्ह यकै हो भन्न्या वेदान्तलाई जश्ले तस्ले वसैले होईन भनि निन्दा गऱ्यो भन्या ईनै श्रुतिका पापले पांचायण देवताको कुदृष्टि होई अनेक योनि नर्कवास होला । भन्न्या वेदै प्रमाण छ । ईति श्रीव्रह्मयज्ञासवेदान्तेस्मृता अम्वरगीरभाषाष्टियन् समाप्तम् शुभम् । ईति सम्वत् १८९१ साल मिति भाद्र शुदि शुभ्म् ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

विशेष शब्दहरू

(१) गीतगोविन्द

गोपीनिहरूकामा : गोपिनीहरू कहाँ ।

गोपिणि : गोपिनी ।

डाहा : वेदना ।

पाष : प्वांख ।

णईन : नयन ।

होईयाका छौ : भएका छौ ।

फुल्या कमल : फुलेका कमल ।

कल्ल्याण : कल्याण ।

चाहिछन् : हुनुपर्छ ।

विज्युरिझयी : विजुली झैं ।

क्याण : कसो हो ?

वाशुलिवाटो : बाँसुरीबाट ।

वासुलिरश : बाँसुरीरस ।

शुंदर : सुन्दर ।

होंईकन : भएर ।

होईरह्या जस्ता : भईरहे जस्ता ।

होईदामा : हुंदामा ।

न्हयारूपी रहे झैं ।

रहियाका : रहेका ।

होईयाको : भएको ।

जौना : जुन ।

कलंष : कलङ्क ।

नहुओस् : नरहोस् ।

सक्क्यापछि : सकेपछि ।

वन्ह्याका हुनाले : बढेको हुनाले ।

पाल्हुबा : पालुवा । पूर्व नेपालमा यो शब्द "पाउला" भएको छ ।

★ यहां संस्कृत श्रुति हटाइयो ।

यकछिन : एकछिन ।
अंल्हे : अहिले ।
सयामाथि : शय्यामाथि ।
झई, झयीं : झैं ।
आलिगण : आलिङ्गन ।
जीयाउनु चाहिछ : जियाउनु पर्छ ।
'पर्छ' को साटो अम्बरगिरले
'चाहिछ'लाई निकै रूचाएका छन्।

विनासितिका : अनाश्यक, व्यर्थका ।

थुलो : ठुलो ।
साहसा : साहस ।
जंगन : जगा (?) ।
नहोईयाका : निहुराएका ।
भगवाण : भगवान्का ।

(२) ब्रह्मयज्ञउनिषद्

छाँजा : छायाँ ।
न्यारा : बिराना, पृथक् ।
काँहाँ : कहाँ ?
चैतन्ने : चैतन्य ।
अणेक : अनेक ।
ईक्षाले : इच्छाले ।
संसये : शंका ।
सोभाव : स्वभाव ।

लोभाउ : स्वभाव ।
सक्ति : शक्ति ।
प्रक्रिति : प्रकृति ।
येस्तै : यस्तै ।
संजोग : संयोग ।
उत्पन्ना : उत्पन्न ।
धारना : धारण ।

(३) योगवाशिष्टसार

जगत्रूपीको : जगत्रूपी ।
ऐस्मा : यसमा ।

शून्याशून्ये : शून्याशून्य ।

(४) असमनको भाषा

णमो : नमो ।
सोरूप : स्वरूप ।
सिल : शील, बेहोरा ।
वेवस्था : व्यवस्था ।
सिषेले : शिष्यले ।
लवारि : ढाँटछल ।
हेर्नोस् शी २९ तक ।

हेर्नोस् शी २३ को "लबार"
पनि ।
केन : किन ।
कस्व : कसो ।
तौन कर्मको : त्यस कर्मको ।
नासिहिन्छ : नासिन्छ ।
मनको कर्म कर्ता वुद्धि छ : मनको
कर्म कर्ता बुद्धि हो ।
कारनि : कारणी ।
बुधि : बुद्धि ।
मनुषे : मनुष्य ।
आनंत : अनन्त ।

मेठि : मेटि ।
सभ : सबै ।
वुझिहिन्छ : बुझिन्छ ।
थिर : स्थिर ।

(५) वेदान्त

कौल्है : कहिल्यै ।
अवगास : अवकास ।
जाईन्या : गमल गरिने ।

मरनधर्म : मरनधर्म ।
अरब अर्थ ।

(६) ब्रह्मयज्ञवेदान्त

ऊनै : उनै ।
यकै : एकै ।
(माया) बोलाउँछिन् : कहलाउँछिन्।
तुलनीय 'वोलाईकन', 'वोला-
इंछ' (शी ३७ क)
दुई हो क्या होईन : दुई हो के ?
होइन।यस्तो विचित्रकोवाक्यांश
नेपाली भाषामा अन्त कम छ ।
पुर्षार्थ : पुरुषार्थ ।
प्रतिउत्तर : प्रत्युत्तर ।
गर्न्याप्रत्य : गर्ने (व्यक्ति) प्रति ।
वाथ : वात, दोष ।
यो क्या छ तव : उसोभए यो के हो ।
कहाऊन्छ : कहलाउँछ ।

५९

महाभारत सभापर्व

(बेनामी)

सम्वत् १८८० साउन

वैशंपायन उवाच–"हे महाराज जन्मेजय ! तहापछि मयनामा दैत्यले श्रीकृष्णका नजीकमा पार्थ अर्जुनकन वेर २ पूजा सत्कार गरिकन अंजलि वांधिकन मधुर कोमल भयाका वचन वोल्दा भया, 'हे कौंतेय ! हे अर्जुन यो षांडववन दाह गर्न्या भयाको जाज्वल्य भयाका अग्निले दग्ध गर्नु लाग्याको मेरा शरीरकन तिमिले वचायौ, रक्षा गर्‍यौ। अव मैंले तिम्रो क्या काम गर्नुपर्छ, सो मकन आज्ञा गर !"

"भनि मय दैत्यले विति गर्‍याको सुनि अर्जुन वोल्दा भया (अर्जुन उवाच), 'हे मयासुर ! तिमिले सवै थोक काम गर्‍यैको छ, अव केही काम गर्नु पर्दैन। तिम्रो कल्याण ह्वस् । तिमि अपना घर जाउ । हामिहेरुविषे सदा प्रीतियुक्त भैरह्या । हामिहेरु पनि तिमिमाथि प्रीतियुक्त भै रहौंला ।'

"एति अर्जुनका वचन सुनि फेरि मयासुरले विति गर्‍या (मयउवाच) 'हे विभो ! हे पुरुषश्रेष्ठ अर्जुन ! तिमिले आज्ञा गर्‍याको वचन् यथार्थ हो, योग्य हो । परंतु प्रीतिपूर्वक केही तिम्रो टहल गर्नाको म इछा गर्दछु । म दानवहेरुका विश्वकर्मा हुं, महाकवि हुँ । नाना तरहको सिल्पविद्या म जांदछु। हे पाण्डव ! केही अनूठा चीज तिम्रा निमित्त वनाइ दिनाको मेरो इछा भैरहेछ । कौन् तरहको चीज वस्तु वनाई दिन्या हो, सो मकन आज्ञा गर ।'

"भनि मयासुरले विति गर्‍यापछि अर्जुन आज्ञा गर्छन् (अर्जुन उवाच) 'हे मयासुर ! आफ्ना प्राणकन संकष्टदेषि छोडायाको प्रत्युपकार गर्नाको इछा

गर्छौ, त्यो प्रत्युपकारको इछा मलाई छैन । तसर्थ तिमिलाइ केही काम अह्राउन म सक्दीन। अथवा कदाचित् मैंले अह्रायाको काम पुर्‍याउनु नसक्या तिम्रो प्रतिज्ञा भंग होला । त्यो पनि मलाई इछा छैन। तसर्थ श्रीकृष्णले आज्ञा गर्‍यामाफीक केही चीज वनाइ देउ ।"

(वीर पुस्तकालयबाट)

विशेष शब्दहरू

अनूठा : अनौठाको ।
इछा : इच्छा ।
छडायाको : छुटाएको ।
आज्ञा गर्‍यामाफीक : आज्ञा गरे अनुसार ।

६०

बहत्र सुघाको कथा

(बेनामी)

सम्वत् १८८०-९० तिरको

फेरी प्रभावती भंछे–"हे सुघा ! तिमिले मेरो इछा भंग गरी नदेउ। मलाई साह्रं कामदेवले पीडा दियो।"

भंदा सुघा भंछ–"हे प्रभावती ! तिम्रो शरीरले भार वोक्नु (न) सक्या जान्या हो जाउ। तर पूर्ना भन्याको आमा मासोपवास गरी वस्याको थियो। एक वनिञाको पुत्र भेटदा यौटि स्वास्नीको वडो सर्म पऱ्यो थ्यो। त्यस्तै होला।"

भंदा "त्यो कुरा कसो हो भन" भन्दा सुघा भन्छ–"चंद्रवती भन्याकी नगरीमा भीम नाम एक वनिञा थियो। तस्को पुत्र मोह्न भन्याको थियो। त्यसै देशमा वस्न्या हरिदत्त वनिञाकी स्त्री लक्ष्मीसित मोह्न वनिञाको चित्त गयेछ र धनवंत गुनवंतले पुर्ना भन्याकालाई हरिदत्त नभयाका वेलामा दूत पठाया र पूर्ना गयेर भंछ–'हे नानी ! तिमिछेउ मोह्न भन्याको वनिञाले विंति गर्न पाठायाको छ। क्या भन्यादेषि 'मलाई जिउदान दिनु पर्छ जिउंदो मारी मऱ्याको जियाउनु क्या छ भनी नभनुन्' भनी विंति गरी पठायाको छ। मैले पनी कति कुरा गर्न्या छैन।'

"भंदा लक्ष्मी भंछे 'अघि कोही दिनमा एक तपस्वीले भिक्षा मागन आउदा 'पराईको उपकार जस्तो ठूलो धर्म केही छैन आफुले गरी पुग्न्या काजमा अर्कालाई पीडा दिया जस्तो पाप केही छैन, भनी तपस्वीले भन्याको सुन्याथ्यौं। आज तैंले भनीस्। परोपकारनिमित्त मेरो जिउ मर्नु पऱ्या पनी दाम षर्च गर्न पऱ्या पनी वंधनमा पऱ्या पनी तिम्रा वचनको प्रतिपाल गर्ना-प्रति निमित्त मैले गरी पुग्न्या कुरामा म पछि सर्न्या छैन।'

भंदा पूर्ना भन्याकीले लक्ष्मीलाई मोह्न वनिञाछेउ डाकी लैगी र मोह्न वनिञा घरमा रहेनछ र लक्ष्मी भंछे–'हे पूर्ना ! मलाई कामदेवले पीडा गऱ्यो। जोसुकी भया पनी यउटा लोग्न्याकन डाकी ल्याउ।'

"भंदा पूर्नाले उसैको लोग्न्या हरिदत्तकन डाकी लैगी र 'अव नास्यो! जुगुत नगरी भयन' भनी आफ्नु लोग्न्याका टुपि समातेर लक्ष्मी भंछे–'हे पापिष्ट ! मछेउ भन्या 'तंदेषि दोसरो स्वास्नीछेउ गयाको छैन' भंथ्यौ, अव कसो भयेछ। अर्को स्वास्नी षोजी आयाको हे पापिष्ट वनिञा ! तिमिलाई स्वास्नी दिन्या कुट्टिनी अह्ी रहेछ. मैले जान्या। तिम्रो धर्म नाश भयो। मेरो धर्म छंदैछ। तिमिले पाप कर्म गऱ्यौ तापनी मैले पाप गर्नु छैन। मेरो लोग्न्या दुईजना छैन तिमि एक मात्रै छौ !"

भंदा आफ्नु लोग्न्याले उत्तरा दिनु सकेन र दुई जना लोगन्या स्वास्नी आफना घर घर गयो।"

भंदा प्रभावतीकन निद्रा भयो। इति शुकसप्ततौ द्वितीय कथा समाप्तं।

(मदनपुरस्कार पुस्तकालयबाट)

विशेष शब्दहरू

पऱ्योथ्यो : परेथ्यो।

लैगी : लिएर गइ।

जोसुकी : जोसुकै।

यउटा : एउटा।

६१

महाभारत आदिपर्व

(बेनामी)

सम्वत् १८८६ जेठ

वैशंपायन भंछन् "हे जनमेजय ! एति इंद्रका ग्राज्ञा सुनिकन पार्थनाम अर्जुनले संपूर्ण शस्त्रास्त्रविद्या मलाइ दिनुह्वस् भनि इंद्रछेउ माग्या । इंद्रले पनि अर्जुनलाइ शस्त्रास्त्र दिनकन कालान्तरमा देउँला भनि काल बताउँदा भया, 'जब भगवान् महादेव प्रशन्न हुनान् तत्र तिमिलाइ संपूर्ण शस्त्रविद्या देउँला । हे पांडव कुरुनन्दन ! मैले पनि त्यो कालकन बुझिरहुँला । तपस्याले भया पनि बिना तपस्याले भया पनि जब महादेव प्रसन्न भैकन तिमिलाई वर दिनान् तब मैले पनि वर देउँला । हे धनंजय ! संपूर्ण वायव्यास्त्र भया, संपूर्ण आग्नेयास्त्र भया, मेरा अस्त्र ऐंद्रास्त्र संपूर्ण तिमिले पाउन्या छौ ।'

"भनि इंद्रले आज्ञा गर्दा भया । ताँहाँपछि वासुदेवले पनि सर्वदाकाल-संम अर्जुनसंग मेरा प्रीति रहोस् भनि वर माग्या । संपूर्ण देवताका अधिपति भयाका इंद्रले पनि तथास्तु भनिकन श्रीकृष्णलाइ वर दिंदा भया । एस्तो गरि कृष्ण र अर्जुन दुईलाई पनि वर दीकन देवगणले संयुक्त भयाका देवराजले अग्निसँग विदा पाइकन फेरि स्वर्गलोकमा जाँदा भया ।

"ताँहाँपछि पावकनामा अग्निले पनि संपूर्ण मृग पंक्षि समेत खांडव बनलाइ दग्ध गरिकन तृप्ति भयेर दिन ६ पर्य्यंत सुस्ताईकन वस्दा भया । मासुहरू षाइकन वोसा रुधिरहरू पीकन तृप्ति भइ भइ परमप्रीतिले संयुक्त भयाका अग्निले ति श्रीकृष्ण र अर्जुन दुइकन भंनु लाग्या, 'हे वीरो ! पुरुषमधे वीर भयाका तपाई दुइ जनाले मलाइ तृप्ति गरि दिनु भयो । म संतुष्ट भञा। तपाईं दुइजना पनि इच्छाचारि भैकन जाँहा इछा हुंछ ताँहा पुग्न्या भ बम्नु होला । अर्थात् इछागतिवर मैले दिञा । मलाइ ग्राज्ञा वक्सनु भया हुँदि म जाँदा हुँ ।

"एति विति गन्यापछि अर्जुन र कृष्णले अग्निलाइ विदा गरि पठा-उँदा भया । एस्ता प्रकारले महात्मा भयाका पावनकनामा अग्नि विदा भइँ-कन गयापछि अर्जुन र वासुदेव, मयनामा दैत्य तिन्जना पनि खांडबवनलाइ परिक्रमा गरिकन एक मनोहर भयाको नदीतीरमा जाइकन तीनजना संयुक्त भैकन वस्दा भया । हे भरतर्षव !"

भनि वैशंपायन ऋषिले जनमेजय राजालाइ कहंदा भया । यो कथा सूत पौराणिकले नैमिषारण्यमा संपूर्ण शौनकादि ऋषिहरुलाई कहंदा भया । इति श्री महाभारते आदिपर्वंखांडवदाहे द्वात्रिशोत्तरद्विशततमोध्याय: समाप्त:। २ : २ ।। संवत् १८८६ मिति ज्येष्ठ शुदि ५ रोज १ मा यो पुस्तक सिद्ध भयाको हो । यो भाषाको आदिपर्वंको पुस्तक श्री जनरल् भीमसेन थापाको हो, शुभम् ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

विशेष शब्दहरू

हुनान् : होलान्

देउँला : दिउँला ।

बुझिरहुँला : मनमा लीरहुँला, सम्झीरहुँला ।

दिनान् : देलान् ।

तपाईं : तपाई ।

वक्सनु भयाहुँदि : बक्सनु भए ।

भइँकन : भईकन ।

६२
रामाश्वमेध

(बेनामो)

सम्वत् १८९० अगावै

कल्याणस्वरूप भयाका पुण्यजल भयाकी सरयूमा पुगी त्यो नदीविषे वसिष्ट आदि गऱ्याका मुनिहेरुले सहित भयाका राम जो थिया सीतासमेत भै जलमा प्रवेश गर्दा भया। तस्तै सबै राजाहरू भया जनसमुदायहेरु भया रामका पाउका धूलाले पवित्र भयाका लोकले वन्दन् गरियाका जलमा प्रवेश गर्दा भया। सुन्दर जलयंत्रले गरि आपस्मा परस्पर जलकन सेचन् गर्न्या भयाका प्रति लाल नेत्र भयाका सर्वजनाले सुन्दर हर्षकन पाउंदा भया।

धर्मले युक्त भयाका राम जो थिया सीता समेत भै ढेरै कालसम्म जलका तरंगमा क्रीडा गरि पुण्यजल भयाको सरयू नदिदेषि निस्कदा भया। उत्तरिय वस्त्र पैह्याका, मुकुट भयो कुण्डल भयो वाजुवन्दको शोभा भयो श्रेष्ट ककणको शोभाले भयी युक्त भयाको कोटि कामदेवको शोभाकन धार्न्या भयाको राजाहेरुका समुदायले स्तुति गरियाका राजा रामचन्द्र जो थिया शोभायमान हुँदा भया।

सरयूनदीका श्रेष्ट तीरविषे वलयले शोभित भयाका यज्ञका मौलाकन वनाया र वडो मन् भयाका ति रामले आफ्ना वाहुले उपार्जन गरियाको अरुले पाइ नसकीन्या भयाकी आश्चर्य गर्न्या भयाकी तिनै लोकको लक्ष्मीकन पाउंदा भया।

हे वात्स्यायन मुने! एस्तै प्रकारले सीताले सहित भै तिन् अश्वमेध

यज्ञकन गर्न्या भयाका ति रामले तिनै लोकविषै उपमा नभयाकी वडा दुखले पनि पाइ नसकीन्या भयाकी किर्त्तिकन पाउंदा भया। हे वात्स्यायनमुने! हे व्राह्मण! जो रामको वढिया कथा मलाइ प्रश्न गऱ्याथ्यो, त्यो कथा तिमिलाइ एस्ता प्रकारले मैले वर्णन गऱ्यां। अश्वमेध यज्ञको कथा पनि भन्यां। फेरि कउन् कथा प्रश्न गर्दछउ, हे व्राह्मण! हरिका भक्तिले गरि रामका वढिया यज्ञकन जो सुन्दछ क्षणमा व्रह्महत्याकन तरि शास्वत व्रह्मकन पाउंदछ। अपुत्री पुत्रहेरुकन पाउंदछ। निर्धनि धनकन पाउंदछ। रोगि रोगदेषि मुक्त हुंछ। वांधियाको वन्धनदेषि मुक्त हुन्छ। रामको सत्कथा सुन्नाले गरि दुष्ट चण्डाल पनि परमपदकन पाउँदछ। श्रेष्ट व्राह्मण रामको भक्ति गर्न्या परमपदकन पाउँदछ भनि क्या भन्नु पर्दछ?

व्रह्महत्याका समुदायकन नास गर्न्या भयाका एस् कथाकन जो मनुष्यहेरु सुन्दछन्, ति मनुष्यहेरु सबै देवताले पनि पाउन नसकिन्या भयाका परमस्थानकन जान्छन्। हे वात्स्यायनमुने! गोहत्या गर्न्या भयो उपकारको निकुता नचिन्ह्या कृतन्घ भयो सुरापान गर्न्या भयो गुरुको स्त्रीको (प्र) संग गर्न्या भयो एस्तो पापि पनि यो कथा सुन्नाले गरि क्षणैमा पवित्र होइजान्छ।

भनि शेषले वात्स्यायन मुनिकन कहंदा भया।

(वीर पुस्तकालयवाट)

विशेष शब्दहरू

श्रेष्ट : श्रेष्ठ।	गर्दछउ : गर्दछौ।
मौलाकन : स्तम्भलाई।	भक्तिले गरि : भक्तिले।
गऱ्याथ्यौ : गरेथ्यौ।	निकुता : महत्व।

६३

सुन्दरानन्द बाँडा

[क] त्रिरत्न -सौन्दर्य - गाथा

(सम्वत् १८९० तिर)

श्री गणेशो जयति । ओँ नमो रत्नत्रयाय । जौना श्री गुरुको प्रसादका ज्वालाले आत्मतत्वज्ञानरूपि हीराका तेजको समुदायले अज्ञानरूप अंधकारकन नाश गरेर भूत भविष्य वर्तमान समयको वृत्तान्त सर्व थ्यकानमा आइरहंछ, प्रत्यक्ष गरि तत्क्षणमा देष्याको झैं सुन्याको वृत्तान्त मिल्न जांछन्, एस प्रकारका श्रीगुरुरूप सूर्यलाई नमस्कार छ ।

श्रीपदले युक्त भयाका रत्नत्रय भनि नाम भयाका मह उत्साह तेजकन अत्यंत चित्त हर्षले म स्मरण गर्छु, जौना रत्नत्रय भन्याका मह उत्साह तेजले विद्वज्जनका दरिद्ररूप अंधकारकन नाश गरेर धनी तुल्याई चित्त स्वास्थ्य गराई बुद्धिको चमत्कार वढ्छ र पुराणादि ग्रन्थको उक्ति वचन समुझछन् र प्रमाणिक माहात्म्य वर्णना गर्नामा वृद्धि फैलाउंछन् फेरि द्वात्रिंशत् ३२ लक्षणले युक्त भयाका हृष्ट-पुष्टांग अष्टदिक्पालका अंशले सधैं मनोहर सुन्दरताले महा आनन्दरूप भयाका एस् प्रकारका रत्नत्रय नाम भयाका तेज आसमुद्रांत पृथ्वीमा विशेषले सर्व दिशामा ज्योति फैलाई शै वर्षपर्य्यंतको आयुष भई जीवन्, जौना रत्नत्रय भयाका उत्साह तेज गोर्षाधिप श्री ५ पृथ्वीनारायण महाराजाका कुलरूपी समुद्रमा जन्म पाइकन अछिद्र भैकन रेखाविंदु त्रासादि कलंकले रहित भयाका छंदो वाटुला भयाका अर्थात् श्री ५ पृथ्वीनारायण महाराजाका कुलमा जन्म्याका श्री राजा रानी मंत्रीं जय २ भै रहुन् ।

दिक्पालका अंश कहिन्छ—देवराज इन्द्रले प्रभुत्व दिछन्, अग्निले प्रताप दिछन्, यमराजले कोपकन दिछं, कुवेरले वित्तकन दिछन्, रामजीले सृष्टि गर्नु कार्यकन दिछं, जनार्दनले स्थिति गर्नु कार्यकन दिछन्,एस् प्रकारले दिक्पालहरूले आफ्ना अंश दिएर राजाका शरीर तुल्याउंछन् ।

नेपाल भूमंडलका ईश्वरहरू एति हुन् । कुन् कुन् भन्या—पद्मपाणि भन्याका वगमलोकेश्वर हुन्,वुगमती भन्याका अमरपुरी हुन्, आजकल मत्स्येन्द्रनाथ पनि भंछन्, शाक्यसिंह भन्याका सर्वत्र प्रसिद्ध छन्, स्वयंभू भन्याका प्रसिद्ध छन् । इनहरूले श्रीगोर्षाका पर्वतराज श्रीमहाराजा पृथ्वीनारायण साहको सन्तानकन रक्षा गरुन् ।

पूर्वकालविषे नेपालका ईश्वर श्रीपशुपति श्रीमत्स्येन्द्रनाथ श्रीकरुणामय श्रीगोरखनाथ कालिका वरप्रसादले उदित भयाका श्री ५ गोर्षेश महाराजा नरभूपाल साह जो छन् अंतःपुरविषे महारानीले सहित भै सुखशयन गरिरहँदा श्रीसूर्य विम्वकन ग्रास गऱ्यां भनि श्रीरानीकन स्वप्न हुदा विउझिन् र तत्क्षणमा श्री ५ महाराजाकन जागो गराई स्वप्नाको वृत्तांत अर्जि गर्दी भइन् ।

श्री ५ महाराजाले रानींका अदभुत स्वप्नका फल अन्तकरणले वुझि मनमा बहुत हर्षित भै तेरा सौताले मलाई कैल्हे पनि उठाउन सक्तीनथि, तैंले आज मेरा निद्रा षलवल्याई दिईस् भन्या अपजसकन दि निर्दय भै शासना गर्दा भया । ताहां अकस्मात राजावाट शसना पाई वहुत विलाप गर्दि त्यो रातभर निदाउदी भइनन् । रात वितिगई एही स्वप्नका प्रभावले गर्भज्येष्ठ अर्का रानीका भन्दा अघिवाट सातै महीनाका वीचमा नामतुल्य पराक्रम भयाका श्री ५ पृथ्वीनारायण साहरूपी साक्षात् चतुर्वाहु नारायणका अद्वितीय पराक्रम भयाका पुत्र पैदा हुँदा भया ।

एस्ता श्री ५ पृथ्वीनारायण साहदेव जो छन् प्रतापले उन्नत हुनाले गोर्षाका रजाईदेषिन् तृप्ति नहुँदा नेपाल अंवल गरुं भंन्या मन्सुवाले रुपैंआकन घटोल्दा भया । ताहां एक १ अर्नाका सिङभरि रुपैंआ हुंदा वहुत षुस् भै तेहि रुपैंआले भरियाका सिङकन तर्कस झैं वोकाई धनुर्वाण ढाल तरवार षुंडा गैन्ह हतियारले सहित सिपाहीहरू लि व्याधाले मृगको सिकार गऱ्या झैं वहुत धनाढ्य भयाको नेपालका मल्लराजारूपी मृगहरू मार्नानिमित्त निःशंक भै गोर्षादेषिन् प्रस्थान गर्दा भया छन् । नारायण भन्याका सर्वव्यापी हुन् । तनले देषायाका सिङभरिका रुपैंआ अक्षयनिधान हुन् । तनलाई ज्यासुकै आत्माको वर्णन गऱ्या पनि कस्तै अपवित्र वोल्या पनि योग्यं हुन्छ ।

CamScanner

लाजीम पर्छ भन्या कुरो केही छैन । तस-
फलना आत्माको उपमा गर्दा पनि लाजीम पर्छ भन्या कुरो केही छैन । तस- वुढाहरूले कह्याका श्री ५
निमित्त किंचित् धनको वर्णन भया पनि अघीका वुढाहरूले कह्याका श्री ५
पृथ्वीनारायण साहको अघि चलिआयाका चरित्रको इतिहासकन संक्षेपले
वर्णना गऱ्याको हो । सिङ्को प्रभावकन जानिसक्नु छैन ।

मृगको सिकार गर्दा झैं सयलपूर्वक शं १०० नालको सैन्य फौद ली
गोर्षा राजधानीदेषीन् कुला (न) न्द जैसीले ज्योतिधर जैसीले दियाका
मुहूर्तमा प्रस्थान गर्दा सहजैले पर्वतका प्रत्येक थुम्का फत्ये गरि त्रिशूलगङ्गा
नाघि श्रीदेवीघाटमा श्रीभैरवीको दर्शन् गरि राजोपचारपूर्वक अलि वलिले पूजा
गरी गाउँभित्रका श्रीमहामण्डपमा वस्ति गर्नुभयाका श्री ५ पृथ्वीनारायण
साहरूपी श्री वासुदेव नुवाकोटमा विराजमा हुदा भया ।

सिंहका वच्चाले जन्मनि वत्तिकै दुग्ध खानाको कांक्षा लिदैन, वडा २
हातिका वथानमा आंषा लगाउँछ, त्यो कुरो वषानै छ ।

ताहांदेषि वरीपरीका पर्वतका थुम्का नाना नाउँ भयाका गाउंकन सहजै
जितीतर्हिका लोकहरूकन सिपाहीतुल्याई तनैहरुले देषाइदियाका सोझा वाटा गरी
नेपाल जीत्नकन आउंदा आउंदा विष्णुमती गंगाका तीरमा पाल टांकीकन
कीर्तिपुर गाउंकन घेऱ्या । तहा उचा जगा हुंदा उभो र उघो गरि वाणप्रहार
गर्दै अत्युग्र कटक भया, अति उचा पर्षारमाथि राषिछोड्याका ढुंगाका भषारी
षसालिदिदा महातुमुल युद्धका अघोमुख ऊर्ध्व मुख वाणप्रहारका कटक भैकन
शूरवीर सिपाही ढेर षर्च हुंदा भया । गाउंभित्रका लोकहरू–स्वास्नी भया,
वालक केटाकेटी भया, वुडावुढी भया इन्हरू–सवै ढुंगा हान्या भया। सेनाले
छोड्याका तीरको र गाउंवाट हान्याका ढुंगाका सम्पर्क हुंदा आकाशवाट
आगोको पनि वृष्टि हुंदा भया । शुक्याका झारपातमा त्यो आगो पर्दा डढ्यालो
भै हजारन् वृक्षहरूकन भस्म पारिदिया । ताहापछि अगुल्टो फालिराख्याका
मसान भूमि झैं डरलाग्न्या ठाउं भया । मानिसकन पनि लागो भागो भयो ।
गाउंका लोकले पर्षारवाट ढुंगाका भषारि छोर्दा चूर्णीभूत भयाका कोही वीर
सिपाही रक्तले मुछ्याका देह भैकन विना शिरका कवंध जागेर आफ्ना वंधुवर्ग
परियार माता पिताका नाम लिदै अति दीन भावले शोक लिदै कारुण्य भावले
रुंदै रात्रिका समयविषे कवंध ख्याकहरु कराउंदै नाचदै गऱ्याका छन् ।

तहां रणभूमिमा श्येन भया, काग भया, मसानकाग भया, गृध्र
भया, चिल्ल भया, श्याल भया, फेरु आदि भयाका पशुजात पंछिजातहरु
शूरवीर सिपाहीका आलो मासु आलो रगत वोसो गिदी आंद्रा भुंडीसमेत
यथेष्ठ षान पाउंदा हृष्टपुष्टाँग भयाका छन् ।

तैस् प्रकारका कटक हुंदा कोहि आंटिन्या शूर वीर सिपाई अर्दली
समेत भै हठले गाउंको ढोका फोर्हनु भनि गयाकालाई गाउँसमेत एकै बल
ढुंगा भयाका कीर्तिपुऱ्याले वीचैमा ढुंगाकाप्रहारले गरि चूर्णीभूत गराया। एसै
प्रकारसित दिनका दिन केवल ढुंगाका वर्षाले पीडित गर्दा श्री ५ पृथ्वीनारायण
साहका सिपाईघट्दो जांदा भारत संग्राममा गंगाका पुत्र गाङ्गेय श्रीभीष्मले
तीर छोर्दा युधिष्ठिरका सेना झैं ढेरै सेना षर्च भैगया। ढोका फोरन सकेनन् ।

ऐस् प्रकारले कटकको प्रयोगकन हेर्दा उचा जगाका वैरी नीचा जगाका
आफुकन वुझदा महाखेद चित्तले क्षणभर सुम्केरा राषि तत्कालैमा धीरचित्त
भै श्री ५ पृथ्वीनारायण साहले हुकुम गर्दा भयो–"अरे २ ! एति जति भया
त अवउप्रान्त सुरुंगको विधान गरेर पर्षार फोर्नु उपाय गर्नु पऱ्यो । तस्मात्
कोहि धनाढ्यसंग नेपाल बाँधा राखेर पनि धनकन ल्याउनु पऱ्यो । धन
ल्यायापछि नाना तरहका हतियार वनाउन लाउंला र वैरी हटाउंला भनि
निश्चय गर्दा भया ।

आफ्ना सोदर श्री कीर्त्तिमोद साह श्री दलमर्द्दन साह श्री सुरप्रताप
साह प्रमुख भयाका पारथ भंडारि कालो पांडे समेत मंत्रीहरूसंग सामदान
विग्रह भेद आदि भयाका उपायकन गरि कीर्तिपुरका कटक देषिन् पराजय
भया जस्तो पारि फर्केर त्रिशूलगंगा श्रीदेवीघाटमा स्नानादि सध्याबंधन गरेर
राजोपचारका विधानले श्री भैरवीको पूजा गरि अलि वलि चढाएर पांच वर्ष
विति छैठा वर्ष लाग्याका कटकमा शुर वार महा महा वलिया सिपाइ षर्च
हुंदा दीन चित्तले कृशांग भयाका श्री ५ पृथ्वीनारायण साहदेव जो-छन्-सो
गाउंभित्रका श्री महामण्डपका वस्ति अंतपुरमा प्रवेश गर्दा भयां ।

तहांपछि श्री ५ महाराजाले निश्चय गऱ्याका प्रतिज्ञावमोजीम् नाना
प्रकारका शस्त्र भन्याका आफुसग राष्न्या अस्त्र भन्याका तीर वंदुक गोला
आदि छोडन्या कंचुक भन्याका आंगमा लाउन्या कवच भयो, फर्सा भयो,
अति तीषा छुरिहरु भया, तरबार भया, षुंडा भया, कटारि भया, षुकुरि भया
वर्छा भया, कैंची भया, रंडाहरू भया, टंक भया, घना भया, मुंग्रा भया,
तिन षुटचा किलो भया, त्रिशूल भया, द्विशूल भया, एकशूल भया, चिम्टो भया,
सिक्री भया, नेवर भया, अर्धचन्द्रका आकारका भल्लवाण भया, कोदालो भया,
खनति प्रभृति हतियारकन हजारन् जुवान सिपालु कमि आद्मीहरूकन राषि
चांडै तयार गर्न लाग्या ।

तहां पछि एकदिन श्री ५ महाराजा श्री महामण्डपमा कचहरीका
वीचमा विराजमान हुंदा अगाडिका उकालो वाटोमाको कुह्याको गोवरदेषिन्

निस्क्याका अंगुष्ठ प्रमाणका वलियो एक कृमिकन ढरै वथानका पिपीलिका
कमिलाहरूले टोक्तै घिसारी वोकाइ गर्दै फेरि टोकेर घिसार्दै दांतले टोकता
टोकतै एक कृमिको र ढेरै पिपीलिका वथानको परस्पर जुझ्याको कृमिकन
नजर गर्नु हुदा भया। कचहरीका सर्व काज कामकन छोडी कृमिको र पिपी-
लिकाको युद्धयाता हेर्न लाग्याका थिया। ततत्क्षणैमा पिपीलिकाहरूले कृमि-
लाई घिसारिकन चार पाँच हातको भँइसम्म पुऱ्याएथ्यो,फेरि उल्टेर गोबरैमा
पुग्यो। यस्तै ६ फेरासम्मको टोकाटोक हुंदा सात फेरामा कृमिका वल घट्तो
जांदा पिपीलिकाहरूले जौना प्वालभित्र आफ्ना षामिद पिपीलिका वस्याका
छन् तसै प्वालभित्र कृमिलाई लैग्याको सर्व दुनिञाले पनि देष्या। श्री ५
महाराजाबाट त विवेकपूर्वक सर्व तरहसित नजर गर्नु भयो थ्यो।
पिपीलिका वथानको र एक्ला कृमिको परस्पर जपत् भयाको वलाव-
लकन नजर गर्नु हुंदा श्री ५ पृथ्वीनारायण साहवाट निजवल सिपाई प्रमुख
आपंतमा संवोधन गरी चैतन्य गराई हुकुम गर्दा भया—"हे आपंत निजवलहरू
हो! वुझ्यौ कि बुझ्यौनन्? कृमिलाई र पिपीलिकालाई देष्छौ कि देष्तैनौ?
कृमिको र पिपीलिकाको गुण लिन्या गर। पाँच वर्ष नाघि छठमा वर्ष लाग्यो।
किंचित एक गाउ हटाउनामा दीनता नहौ। मेरा यशकन राषना निमित्त
फेरि जाउ र कीर्तिपुरकन घेर।

प्रथम नजीक पऱ्याका कांतीपुरका राजा अत्यंत वैरि हुनगया। वाघ
पस्ला धंन्या डरले खिकि वांध्या झैं गरि पर्षाल इत्यादि वनाया। ताहादेषि
मध्यस्थ ललितपत्तन मित्र हुनकन चिठीपत्र पठाया। अलिक टाढा पऱ्याका
भक्तपुरका राजा उदासीन दोमन चित्त हुन लाग्या। क्यानभन्या कीर्तिपुर
जत्रो छिचरो जगा एतिका दुःख पारी वनकन चूर्णभूत पारी अगुल्टो शेष
राषि भस्म पारिदियो भनि तिन त्रिभुवनकन शंकाविषेको भय लाग्यो।

श्री ५ पृथ्वीनारायण साह जो छन् सयलपूर्वक सिकार षेलना झैं दैभुङ
नुवाकोट दहचोक किरान्चोक फत्ते गरिकन सिपाहि वढाउंदै नेपाल पाउ लागनु
हुंदा उच्च जगा हुंदा कीर्तिपुऱ्यासंग अधोमुख ऊर्ध्व मुख अस्त्र प्रहार गरि हुंदा
आकाशवाट असिना वर्साया झैं ढुंगाको राशी षसालिदिदा सातवर्षसम्म
व्यतीत भया। तहांपछि सुरुंग खनि लिन्या हो भनि उद्योग गर्नै मात्र श्री ५
पृथ्वीनारायण साहरूपी सूर्यका अद्वितीय ज्वालाले दग्ध भयाका कीर्तिपुऱ्याहरू
आतुर भैगया। ताहां सुरुंग षन्नै नपऱ्या गरि सहजै कायल भयाका कीर्तिपु-
ऱ्याहरूका नाक काटि आलो रगतले सहित गरि व्याघ्रभैरवमा अर्पण गरि
वलि दिंदा भया। एस्ता प्रकारले श्रीनरभूपालका पुत्ररत्न श्री ५ पृथ्वीनारा-

यण साह विशेष गरि एस् नेपालमंडलमा जय २ कारले प्रथम युद्धयज्ञमा
विराजमान हुंदा भया।

(घनवज्र बज्राचार्यको सौजन्यले)

विशेष शब्दहरू

जौना : जुन।
थ्यकान। ठगान।
स्वास्थ्य : स्वस्थ।
समुझिछन् : सम्झिन्छन्।
आसमुद्रांत : समुद्रको अंत नभएसम्म (ससुद्रन्तदेखि ?)।
विशिषले : विशेष रूपले।
शै : शय।
जीवन् : जिऊन्।
अर्जि : निवेदन।
इनहरुले : यिनीहरूले।
रजाई : राज्य।
अंचल : (क्षेत्र, स्वाधीन क्षेत्र), आधिपत्य।
जागो : जागृत।
वटोल्दा : बटुल्दा।
अर्ना : वनभैंसी।
तनले : तिनले।
तनलाई : तिनलाई।
ज्यासुकै : जेसुकै।
फल्ना : फलाना।
लाजिम : अनुचित।
तसनिमित्त : त्यसनिम्ति।
वर्णना : वर्णन।
सयल पूर्वक : आरामसँग।
फत्ये : विजय।
पलि-वखि : दानदक्षिणा।
जन्मनिवित्तिकै : जन्मनेबित्तिकै। 'जन्मनि' अझै काठमाडौमा बोलेको सुनिन्छ।
वषान : बखान।
तनैहरूले : तिनिहरूले नै।
टांकीकन : टांगेर।
कटक : युद्ध।
पर्षार : पर्खालि। 'पर्षारि' अरूले व्यवहार गरेका छैनन्।
भषारि : भकारी।
ढेर : धेर।
स्वास्नि : नारी।
इन्हरू : यिनीहरू।
डढ्यालो : डढेलो।
छोर्दा : छोड्दा।
परियार : परिवार।
रुयाक : प्रेत।
चिल्ला : चिल।
फेरु : फ्याउरो।
आंटिन्या : आँट्ने।
षर्च : नष्ट।
वांधा : बंधकी।
सोदर : सहोदर।
कीर्तिमोद साह: महोद्दामकीर्ति शाह-पृथ्वीनारायणका भाइ।
छेठा : छैटौं।
रंडा : रंदा (?)।

मेल ! नेवार ।
खनति : खलाती ।
आदमी : मान्छे ।
कचहरी : बैठक ।
पिपीलिका : कमिला ।
भंइ : भुई ।
जपत् : संघर्ष ।
वलावल : संघर्ष ।
आपत : आफत ।
बुझ्यौनन् : बुझ्यौन, बुझेनौ ।
छठमा : छैटौं ।
नहो : नहोऊ ।
खिकि : झ्याल ।
क्यानभन्या : किनभने ।
छिचरो : तुच्छ ।
कायल : भयभीत, कायर ।
फोहर्नु : फोर्नु ।

ॐ

(ख) श्री अध्यात्मरामायण बालकांड

(सम्वत् १८६६ तिर)

सत्यलोकमाहाँ ब्रह्माले वडो साभा बनाई सृष्टि गर्नानिमित्त परंब्रह्म रामचन्द्रको ध्यान गरि वस्याको वेलामा तस् साभामा नारद मुनीश्वर पुगि ब्रह्माका चरणमाहाँ दंडवत् गरेर अनेक परमतत्व नाना कथाहा नाना ज्ञान ब्रह्माले नारदकन आज्ञा गरि सुनाया र फेरि नारद ब्रह्माछेउं बिन्ति गर्दा भया।

नादर उवाच–"भो वावा ब्रह्मन् ! तपाजिका कृपाले मैले अनेक ज्ञान कथाहा सुनिसक्यां र पनि मेरो मन तृप्ति भयेन । परमेश्वर रामचन्द्रका कुरा सुन्नकन वडो इछा भैरहेछ, तसर्थ भो वावा ब्रह्मन् ! अध्यात्मरामायणका कुरा विस्तार आज्ञा गर्नुहवस् ।" भनिकन एस् प्रकार नारदले ब्रह्माछेउं प्रश्न गऱ्या र ब्रह्माले नारदमुनिका वचन सुनि अध्यात्मरामायणका कुरा विस्तार आज्ञा गर्न लाग्या ।

ब्रह्मवाच--"नारद ! धन्य धन्य ! तिमिले वडो कुरो प्रश्न गऱ्यौ । यो अध्यात्मरामायण कस्तो हो भन्या संसारको हितार्थ हुन्या कुरो हो। निराकार निर्विकार ब्रह्मका कुरा जस्का प्रसादले सृष्टिकर्ता ब्रह्म कहलायाका छन् एस्ता परमेश्वर श्रीरामचन्द्रको कथाहा तिमिले सुन्न इछा गऱ्यौ, तसथं धन्य धन्य भन्ना तिमि हौ । हे नारद ! तिमि कस्ता भन्या रामज्यूका वडो भक्ति भयाका महाज्ञानी । तसर्थ ई कुरा तिमिलाई कहनु योग्य हो । जस्लाई ज्ञान छैन, रामज्यूको भक्ति छैन, उस्लाई कुरा कहना योग्य छैन । हे नारद ! ई कुरा कस्ता भन्या भवभय हरण गर्न्या, दुःख सागरमाहाँ वस्नु नपर्न्या महापवित्र कुरा जस्तै जान्हवी गंगा तस्तै ई अध्यात्मरामायणका कुरा,जस्तै गंगामा स्नान गरि पाप हरण हुन्छ उस्तै कुरा जस्ले महापवित्र भई रामज्यूका चरणमहाँ भक्तिभाव लाईकन ई कुरा सुनोस् त उस्को सर्व पापदेषि मुक्त ● रामका

भक्तमा लीन होला । फेरि जस्ले घन वाञ्छा गर्ला तस्लाई लक्ष्मी पूर्ण हुनिन्। पुत्र वाञ्छा गर्न्यालाई पुत्र हुनान्, मोक्ष वाञ्छा गर्न्यालाई मोक्ष होला । फेरि गोहत्या, बालहत्या, ब्रह्महत्या, कांचनहरण, वस्त्रहरण, भ्रूहत्या एस्ता आदि नाना पातक गऱ्याका पनि मुक्त होला । फेरि नाना भय, पृथ्वीभय रोगका भय, दैवका भय, जलमृत्युका भय एस्ता एस्ता भय नाश हुन्छन् । एस्ता अध्यात्म रामायणका कुरा म कैलाश पर्वत गयाँ र जगदीश्वर महादेवका मुष कमलदेषि मैले सुन्याको कहन्छु. तिमि एकाग्र चित्त गरि सुन ।" भनि नारद छिउँ भन्या । कैलासपर्वतमहाँ जगदीश्वर श्री महादेवले रामचन्द्रको ध्यान गरिवस्याका वेलामा पार्वतीले महाभक्त भै श्रीमहादेवछिउ विंति गरिन् ।

पार्वत्युवाच– 'हे परमेश्वर ! हे महादेव ! हे प्रभो ! तपाञिका चरणमाहाँ कोटि कोटि नमस्कार छ । तपाञि कस्ता भन्या जगत् संसारका गुरु भै रह्याका । तेस्ता तपाञिकी म पियारी जति भया तपाञिछिउ केहि कथाहा विंति गर्छु । हे स्वामि! नभन्नु कुरा भया पनि मलाइ कहनुहवस्। हे स्वामि! जस्तै महायोगीन्द्रहरु नकहनु कुरो पनि आफ्ना आफ्ना भक्तजनकन अज्ञानी भया पनी कहन्छा नकहन्या कुरो सबै कहन्छन्, तस्तै म स्त्रीजाति छु तपनि तपाञिका भक्त छु, तसर्थ मैले विन्ति गर्ना कुरा तपाञिले आज्ञा गर्नु हवस् । हे स्वामि ! तपाञिले रातदिनै ध्यान गऱ्याका निर्विकार ब्रह्मस्वरूप रामचन्द्र-का कुरा आज्ञा गर्नुहवस् । जस्का कृपाले तपाञिले जरा मृत्युञ्जय नाम कहलाईरहनु भयाको छ, तस्तै मैले परब्रह्म रामचन्द्रका महिमाका कुरा सुनि आफ्नु आत्मालाई हितार्थ हुन्या साधिकन मृत्युकन जितुँला भनि। हे स्वामि! कसै लोकले रामचन्द्र निराकार ब्रह्म भनि मायामा लिप्त भयाका छन् भनि भन्छन् । फेरि कोहि लोकले रामचन्द्र निराकार ब्रह्म होइनन् भनि भन्छन् । फेरि क्या हो भन्या ब्रह्म भयादेषि कसो गरि मायाका वश्य पऱ्याथ्या ? माया का वश पऱ्यानथ्या भन्या क्यान सीताका निमित्त शोक गऱ्याथ्या ? म ईश्वर हुं भनि कसो गरि जानेनथ्या ? अकाले नवुझाई रामचन्द्र केहि पनि जान्दैन-थ्या, तस्कारण श्री रामचन्द्रज्यू मायाका वश्य छन् भनि भन्छन् । हे स्वामि! तस्निमित्त मेरो चित्तमा वडो संदेह तपाञिले मेटिदिनुहवस् ।" भनि एस् प्रकारले पार्वतीका वचन सुनि जगदीश्वर श्रीमहादेव आज्ञा गर्दा भया ।

श्रीमहादेव उवाच– "हे पार्वता ! धन्य २ भन्नी तिमि हौ । रामज्यू कस्ता हुन् भन्या दृष्टिका पनि अगोचर भयाको ज्ञान मात्र गम्य भयाका । एस्ता परमात्मास्वरूप रामज्यूका चरणमा कोटि २ नमस्कार मेरो छ ।

हे पार्वति ! तिमि पनि नमस्कार गर । रामचन्द्र कस्ता भन्या दुष्ट संहार गर्न्या, साधुको रक्षा गर्न्या, युग २ महाँ अवतार लिन्या, सबै प्राणीका आत्मा भै पाप पुण्यका साक्षी भैरह्याका । एस्ता राम आफ्नै शरीरमा छन् भनि प्राणीहरू जान्दैनन् । जो महाज्ञानी हुन्छ उहि मात्रै जान्दछ। हे पार्वति एस्ता रामज्यूको महिमा म कहन्छु सुन । हे पार्वति ! ई परमेश्वर रामचन्द्र लंका जाई रावणादि समस्त राक्षस मारि अयोध्या फिरि जाई अयोध्यामा राज्या-भिषेक लिई सीता सहित सुवर्णका सिहासनमा आनन्दमय भै रहंदाका वेलामा हनूमान राम सीताका अघिवाट वसेर हात जोरि जप गरि वस्याथ्या । कस्ता हनूमान भन्या—महाज्ञानी, रामज्यू र सीताका वडा भक्त, जो रामले आज्ञा भयाको तयार भैरहन्या, राम सीताको मुखकमल हेरेर वस्या । हे पार्वति ! यो हनूमान क्यानिमित्त एसो गरि वस्याथ्या भन्या राज्य मागुँला भनि पनि होईन । क्या हो भन्या—ठुलो ज्ञान प्राप्ति भै मोक्ष होला भनि वस्याथ्या । हे ! पार्वति ! एस्तो गरि वस्याका हनूमानलाई देष्या र रघुनाथले पनि सीताछिउँ आज्ञा गऱ्या ।"

श्री रामचन्द्र उवाच—"हे सिते ! ई हनूमान तम्रो पनि मेरा पनि वडो सेवक भक्तजन छन्, तम्रो पनि मेरो पनि चित्त जान्नानिमित्त इछा गरि वसिरह्याछन्, तसर्थ तम्रो मेरो चरित्र तिमि कहिदेउ ।" भनि एस् प्रकारले रामचन्द्रले आज्ञा भयाको सुनि सीता हनूमानछिउँ आज्ञा गर्दी भइन् ।

सितोवाच—"हे हनूमान ! तिमीले वाञ्छा गऱ्याको कुरो कहन्छु । क्या हो भन्या—परमेश्वर भक्तका वश हुनाले तसर्थ म कहन्छु सुन । हे हनू-मान ! रामज्यू कस्ता हुन् भन्या जगत्संसारका गुरु जगद्व्यापी । म कस्ती हुं भन्या मूलप्रकृति । ब्रह्मले मलाई छोइ मैले समस्त सृष्टि गर्छु । रजोगुण, तमोगुण, सत्वगुण ई गुण मेरा शरीरदेषि बाहिर निस्क्या र रजोगुण ब्रह्मा भै सृष्टि गर्छन् सत्वगुण विष्णु भै पालना गर्छन्, तमोगुण महादेव भै संहार गर्छन् । अयोध्या नगरीमा दशरथ राजाका घरमा अवतार भया, तस् वेलामा विश्वामित्र ऋषिले रामचन्द्रलाई डाकि लैजाइ विश्वामित्रको यज्ञ विघ्न गर्न्या राक्षसकन मारि यज्ञ सिद्ध गराया । फेरि गौतमका आश्रममहाँ श्रापले अहल्या शिला भै रह्याकी तिन्कन श्रापमुक्ति गराई जनक राजाका घर पुगि धनुर्भंग गरि मलाइ विवाह गरि परशुरामको अहंकार खसाइ अयोध्या नगर आई मसहित वाह्र वर्ष वसि दण्डकारण्य गमन गरि विराध राक्षसलाई रावणका आज्ञाले मारीच दैत्य सुनको मृग भै आयाको तस्कन मारि फेरि मैले आफ्ना मायाको सीता वनाई म अग्निमहा पसि मायाकी सीता रावणले चोरि

लैजाँदा तस्कारणले जटायु गृध्रराजले युद्ध गरि मर्न लाग्दा तस् जटायुको मुक्त गरि ताहाँपछि कवंध राक्षसको श्राप मुक्त गरि सौरिमा ज्ञानीलाई दर्शन दिई सुग्रीवसँग मित्यारी लाई किष्किन्धा नगरी जाई वालिलाई मारि किष्किन्धामा सुग्रीवलाई राज्याभिषेक दिई ताहाँ अनेक वानर सहाय गरि सीता षोजन पठाई समुद्रपार मायाकी सीता वस्याकी जानि जानि समुद्रमाहाँ सायर वाँधि समुद्रपार भै रामलक्ष्मण वानरसहित पुष्पकविमानमा चह्रि अयोध्या आई राज्याभिषेक लिजा। इत्यादि काम मैले गरायाका हुन् एस्ता रामज्यू परब्रह्म हुन् भनि तिमि जान। ईन्को ध्यानवाह्निक अर्काको ध्यान नगर।" भनि आज्ञा गरिन्—"हे हनूमान! रामनाम कस्तो भन्या संसारको भय नाश गर्ना निमित्त खड्ग हुन् तसर्थ रामनामको खड्ग तिमि कैल्हे नछोड। संकष्टभय जोनिभय तिमिकन कैल्हे हर्वैन, मायाले पनि तिमिकन छुन शकैन।" भनि हनूमानछेउ सीताले आज्ञा गऱ्याका कुरा महादेव पार्वतिछेउ भन्छन्।

श्री महादेव उवाच—"हे पार्वति! एत्ति भयापछि लक्ष्मीस्वरूप सीताले हनूमानकन उपदेश दी हनूमान अत्यन्त हर्षमान भै राम सीताका चरणमा दंडवत् गरि सीताको आज्ञा मानि रामनाम आफ्ना हृदयमा राषि आनन्द भैरह्या। हे पार्वति! एस्ता रामचन्द्र मायाले छुन शक्तैनन्। जो प्राणीहरु मायाका वश रह्याका ज्ञान नभयाका, तिन्हरू मात्रै रामज्यू वनवास गया, सीतानिमित्त शोक गऱ्या भन्छन्। यो सर्व माया मात्र हो। जो ज्ञानी-जन छन् उन्हरू मात्र राम निराकार निरंजन भनि जान्दछन्। हे पार्वति! रामचन्द्रका चरित्र कसैले पनि जान्न सक्तैनन्। अपार महिमा छ। मैले पनि रामचन्द्रको महिमा जान्न सक्याको छैन। संक्षेप मात्र तिमिलाइ कह्यौं। रामचन्द्र मायाका शरीर भनि तिमिले सन्देह राष्नुपर्दैन। साक्षात् परब्रह्म हुन्। हे पार्वति! जस्ले यो अध्यात्मरामायणको कथाहा सुन्ला, जस्ले राम सीताका चरणमाहाँ भक्ति लाई पवित्र भै सुन्ला, त्यो इहलोकमा पनि परलोकमा पनि भाग्यमानी भै अर्को जन्ममा वडा ब्राह्मणका कुलमा जन्म भै वैराग्य धारणा गरि मोक्ष पावला।" भनि एस् प्रकारले कैलास पर्वतमा श्रीमहादेवले पार्वतीलाइ कह्याका ब्रह्मलोकमा नारद मुनिलाइ कह्याका ई कुरा नैमिषारण्यमा सूतले शौनकादिकन कह्या। इति श्रीअध्यात्मरामायने उमामहेश्वर-संवादे वालकाँडे प्रथमः सर्ग।

(जगदम्बा प्रकाशनबाट)

विशेष शब्दहरू

स भा : ! हेर्नोस् शी. ४२ क

कथाहा : कथा।

ब्रह्मछेउँ : ब्रह्मसित।

वक्त : भक्ति, भक्त।

हुनान् : होलान्।

तपाजि : तपाईं।

म पियारी जति भया : यदि म पियारी हुँ भने।

पऱ्यानथ्या : परेनथे।

जानेनथ्या : जानेनथे। 'पऱ्यानथ्या' झैं यो पनि 'जान्नानथा' हुनुपर्थ्यो तर कथ्यभाषाको प्रभावले गर्दा यहाँ 'न्या' का ठाउँमा 'नै' लेखिएको छ।

तम्रो : तिम्रो।

तन्कन : तिनलाइं।

सायर: पुल। संस्कृतसागर > प्राकृत सायर(समुद्र)। तर यहाँ अर्थ-परिवर्तन भएको छ।

चन्हि : चढी।

वाहिक : बाहेक।

शकैन : सकोइन।

पावला : पाउला।

★

CS CamScanner

६४

दशकुमारचरित

संवत् १८९३ असोजमा
मंत्री त्रिबिक्रमको लागि

लेखक अज्ञात

"तेस् नालिकजंघले अंजली वाँधि भन्दामा 'धन् किस्मत्ले आउंछ व्यकाम्का संन्सारी को जान्छ धर्मको ठाउँ रक्षा हो भनि भाग्यमानिहरुले षोस्दछन् । हाँम्रा पितामाताले वढिया कर्म गऱ्याका रह्याछन् । हे नालिक-जंघ ! इ राजापुरुष कुमारको शरण लिन्या दैव छन् । साथि म भआ । देश फिऱ्यां त पनी गुरु पुरोहितको शिक्षा ईश्वरको भजन् आफ्नै वंशले गऱ्याका धर्म अकाला पऱ्याका अनाथ प्राणिको रक्षा चर्चाको साध्य गर्न्या किस्मत् मात्रै गरिथ्यो, आज पनी उस्तै मन् हुनाले इ राजकुमारको सहाय गर्न पाआ । तिमिले पनि दियौ । साध्य गर्न्या प्रयोग् किस्मत् पनी साध्याका छन् । अव-उप्रान्त कौनै वातको पनी सुर्ता नराष ! एस् राजकुमार, लाइ हास्मक देशका राजा वसन्तभानुकन राजनीतिवाट गिराइ स्वै गादिमा राखौंला ।' भनि प्रतिज्ञा गरी आनन्दसँग रह्यौं ।

"भोकाया तिनिहरुलाइ ताँहीं डेरा वनाइ राष्यौं र तेसै वेलामा व्याधाहरु देषाह्रा पऱ्या र 'हे भाइ हो ! येउटा धनु र दुइवटा शरमात्रै देउ र दुइवोटा मृग मात्रै मारुला । शर दुइ भिन्न भिन्न भै रगत् षानन् ।" भन्दा व्याधाले हाँसिकन 'लौ' भन्दै चाँडै दियो र देषादेषैमा दुइ मृग माऱ्यो । व्याधाहरु पनी वडो आश्चर्य मानी सह्राइ धनु र दुइ शर लिइरह्या । डढ्या-लाका आगाले मासु पोली तिनै जनाले पाअ र वस्यामा "हे व्याधा हो ! माहिष्मती नगरीको क्या हाल्सुरथ छ कुन्नि, वस्ताको विवालो त्यै कुरा गरौं ।' भन्दामा 'हामीले डंडाकको चाला र हातिका दाँत् गैरह पायाका वेच्न जाँदामा सुन्याको समचार भन्या यो छ । क्या हो भन्नु होला त, चन्द्रवर्माको भाइ प्रचण्डवर्माको मित्रवर्माकी भतिजि नंजुवादिनीकन विवाह गर्नानिमित्त आउँछ भनी सहरमा वडो तैयारिको उत्सव भयाको छ । यै कामको सरा-जामको घुम्घडाका सराजाम् देषिन्थ्यो ।' भनि व्याधाहरुले भन्या ।

"र त्यो सुनीकन 'हे नालिकजंघ ! त्यो मित्रवर्मा भन्याको वडो धूर्त छ । छोरिको विवाह गरी भाउज्यू विचारालाइ विश्वास पारी छोरो षोजि झिकाउन्या उपाय गर्छ। तसर्थ यो वालषलाइ लिईकन म याहीं वस्छु,तँ रानी-जीसँग जा र मेरा विस्तार सवै बालषको क्षेमकुशल् पनी भन् । अन्यात्र भन्या वालषलाइ वाघले षायो भनी यै झुटो समाचार गर्नु । र पापिष्ट मित्रवर्मा त 'म भन्दै थिआ तिमि अव शोक नगर ।' भनि वुझाउला। रानिले पनी 'जस्का निमित्त तम्रो आज्ञा उल्लंघन गर्थ्या त्यो वालष साहु रहेछ र वाघदेषी मऱ्यो। क्रिया पुगी म पनी तिम्रै आज्ञामा रहन्याछु ।' भन्नु । र त्यो षुस् भैकन रानिका नजीकमा जसै जाला तसै वष्तमा यो वत्सनाभ नामा विष हाल्याको पानिमा भिजाइकन 'म पतिव्रता छु भन्या यो माला तरवार झैं काट्न्या हवस् ।' भनि तेस् दुष्टका गलामा हालि दिनु र त्यो मर्ला । फेरी त्यै माला यो इलाज्मा डुवाइकन मंजुवादिनीकन लाउन दिनु, केहि हुन्या छैन । सवै भयामा यो तमासा देषीकन आरगैरहरूले पतिव्रता रानी जानी आज्ञामा रहनन् । त्यै वष्तमा प्रचण्डवर्माथाओे'राजा नभयाको यो राज्य र मंजुवादिनी मेरो छोरीसमेत विवाह गरि लिनुहवस् ।' भन्नु र त्यै विचमा जोगीको भेक गरी हामि दुवै भिक्षा माङ्न आउंला र श्मशानमा गै वास् गरौंला । त्यै दिनमा रानिले पनी मंत्रीहरूलाई येकान्तमा वोलाइ 'आज राति स्वप्नामा आजका चार् दिन्मा प्रचंडवर्मा मर्न्याछ' पाँचौं दीनमा रेवा नदीका तीरमा मेरा थानवाट पूजा गरी सवै मानिस् निस्क्यापछि ढोका वन्द भयामा भित्रै-वाट ढोका षोली येउटा व्राह्मणकुमार तेरा छोरालाइ साथमा लिइकन निस्क-न्याछ, येस् राज्यको राजा तेरो छोरो हुन्याछ, यहाँसम्म तेरो छोरो मैले मेरो वाहन् वाघ वनाइ राष्याको थियो । यो मंजुवादिनी त्यै व्राह्मण कुमारलाई विवाह गरीदिनु । मुष्त्यार पनी त्यै हुन्याछ, भनी विन्ध्यवासिनीको यो आज्ञा भयो । यो वात गुप्तै गरीकन तिमिहरूले पनी राष्नु ।' भनी यै वायसम्म ताहाँ भयामा काम पुग्यो, राज्य मिल्यो, वैरी साध्य भयो भनि रानीसँग विंति गरि निश्चय लिइकन आ ।'

"भनी नालिकजंघलाइ भन्दा धन्य धन्य भन्दै सह्राउदै गयो । विस्तार सुनाइ त्यै पाठ रानीले गर्दा मित्रवर्मा पनी त्यै वहातमा मऱ्यो । र त्यो जानी हामि दुवैजना पनी योगीका भेसी भै भिक्षा माङ्दै पुग्यु र हामि दुवैलाई देषी हर्षाश्रु गर्दी रानी भित्री भित्री षुस् भै रहिन् । वाहिर पनी 'आफुले देष्याको स्वप्न कस्तो हो ?' भनि आज्ञा गरीन् र 'वढिया हो, अब चाँडै फल प्राप्त होला ।' भन्यु । र यसमशानमा गै वसी त्यै रात प्रचण्डबर्माका कचहरीमा नटुभाको भेक गरी गै नाना तरहका गान टूना चटक् देषाञा र सवै मोहित् भया । स्वै झिमिक्मा प्रचण्डबर्माका छातिमा छुरि धसि माऱ्यौं । 'हजार वर्षसम्म वसन्तभानु जिवस् ।' भनीकन कुदी पर्षाल उक्ल्यौं । र ताँहाँवाट स्मशानैमा पुगी विन्ध्यवासिनीको प्रार्थना गरी तनैका स्थानमा भित्ता पोपि दुरुस्त मूर्ति षडा गराइ भित्र नस्न्या पाठ गराइ दुवै जना भित्र पसी पोपा वरोवर दुरुस्त गरी मूर्तिको ढोकै गरी लाञ्यु र दवीईरहयू ।

"सहरमा पनी प्रचंडवर्माकन माऱ्या वसन्तभानुको आदमी हो भनी ठहराया छन् । रातैमा दाहा गरी प्रात कालमा सबैर मंत्री फौज रानीका साथ विन्ध्यवासिनीका थानमा आया र पूजा गऱ्या । भित्र हेरचाह गरी सवै वाहिर निस्क्या । ढोका वन्द गरी राष्या । ताँहाँ कचहरी गरी वस्या । हामि दुवैले पनी वषत जानी भित्तावाट निक्ली मूर्ति जस्ताको तस्तो गरी राषी ढोका षोलीं कचहरीमा सरासर गञ्यु । र 'हे प्राणनाथ !' भनी छोरालाइ अंकमाल गरी विन्ध्यवासिनीपट्टि हेर्दै छाति ठोक्दै रानीले यो विलाप् गर्दामा भारा पाँचले पनी स्वप्ना साँचै जानी आश्चर्य मानी हर्षाश्रु सवैले गरी कन जोरी रानिका पाउमा परी वुझाँउन लाग्दा यो वात् म भन्न लाग्यौं—'हे महारानी ! हे पंच हो ! यो वालष वडा आपत्तिमा पऱ्याको थियो, र मेरै वाहन् वाघको रूप गराइ मैले साथमा राषि दियाको थियो, यो मेरै धर्मपुत्र हो, राजा मान्नु । येस्ले वडो कल्ल्याण सवैको गर्न्या छ, म पनी सहायै छु । पुऱ्याङ दे भनि आज्ञाभै पुऱ्याउन आँञा यो मंजुवादिनी तैलाइ विवाह गरि-दिन्याछन् यो आज्ञा छ, पंच जान ।'

"भन्दा सवै लोक पाँचले षुस् भै 'विन्ध्यवासिनी परमेश्वरीले वक्स्याका राजा ब्राह्मणकुमारकन समेत पानु हामि सवै बडा भाग्यवानी रह्यांछौं ।' भन्दै षुस् भया । रानि बडाका छँदा मुसाइत हेरी मजुवादिनीको र मेरो विवाह गरी दिदि भइन् । मंत्रीहरु पनी विन्ध्यवासिनीको अंशै हो भनी वडो मानिता गरी रह्या । राजपुत्र ता साक्षाद् देवीपुत्र जानी मानीरह्या ।

"त्यै देवीपुत्रकन व्रतवन्धादि कर्म गराई नीतिशास्त्र पढाइ आचार्यकेतु नाम गऱ्याका मंत्रीकन साथ लिइ राजनीति घलाइ विदर्भ नामा देश सहजैले लिञा र ताँहि अनन्त वर्माका गादिमा भास्कर वर्मालाइ वसाञा र हजुरको दर्शन् पाउन्या साइत् आइन्दा हजूरका प्रेममित्रको सहाय पनी भै रह्याका विछमा चरणारविन्दको दर्शन् पाइ आज्ञा वजाई आफ्नु वृतान्त पनी विंती गरी सक्यौं । मेरा साष्टांग प्रणाम् सेवा छ ।"

भनी राजवाहनका पाउमा विश्रुत् पल्लो कथाहा सकी प्रणाम गर्दो भयो । भनी शीवले पार्वतीलाइ आज्ञा गऱ्याको दंडीले आफना शिष्य गैह्रलाइ सुनायाको दशकुमारका पूर्व पिठकामाका दशकथाहा सम्पूर्ण भन्न्या दशौं वार्ता भन्नु यो दशमको भाव अठौं उछ्वास संपूर्ण भयो ।

यै पाठ् आठ कुग्धा दशताहाँ नौवौं कथाहा भनी ।
तेश्रोच्छ्वास त सोमदत्ततनको वेस् पूर्वपिठ्मा भनी ।।
चौथोच्छ्वास छ पूर्वपीठ विचमा सुन्दर्कथाहा पनी ।
पुष्पोद्भव् गति दश् कुमारहरुका त्ये दश् कथाहा बनी ।।

इति श्रीदशकुमार कथा भासायां विश्रुत चरित्रनाम आर्यावर्तीय गोरक्षा वली भासा अष्टमोछ्चासः संपूर्णम् । श्रीशाके १७५८ साल् १८९३ मासे ८ तिथौ वालाचतुर्दशी मंत्रीपाठार्थम् शुभम् ।

(वीर पुस्तकालयबाट)

विशेष शब्दहरू

अकाला पऱ्याका : दुर्दिनमा परेका ।	अन्यात्र : अन्यत्र ।
स्वै : सोही ।	इलाज्: औषधी ।
देषाहा पऱ्या : देखा परे ।	भारगैरह : जागिरेहरू ।
सह्राइ : प्रशंसा गरी ।	थाञो : सित ।
डढ्यालाका : डढेलाका ।	माङ्न : माँग्न ।
षानु : खायौं ।	पुग्यु : पुग्यौं ।
हाल् सुरथ : हालखबर ।	झिमिक्मा : क्षणमा,पलामा,पलकमा।
डँडाक : डढाक, पशुविशेष ।	भारापाँच : जागिरे एवं पंचभलाद्मी।

□

CamScanner

६५

राजेन्द्रविक्रम शाह

रणवीरसिंह थापालाई रुक्का

सम्वत् १८९४ वैशाख

स्वस्ति श्रीमन्महाराजाधिराजकस्य रुक्का । आगे छोटा जनरल रणवीरसिंह थापाप्रति ।

पालपातरफ अपराध गर्न्या अपराधीहरूको कुरा कप्तान सेरविक्रमसिंह थापाले······का चिठि र कायेलनामाका नक्कलले हाम्राहजूर जाहेर भयो। साल ९१ का जेष्ट महिनामा उपाध्यानीं विधवा साविता वाहुनी बिराउं गर्न्या रिसि वस्न्या लालवर्ण थावा मगर मरेछ। तेसका भाइ छोराको अंस पर सारि तेसको अंश सर्वंश्व लिनु । येसै मगरसंग विराउं गरि जातक जन्माई मार्न्या साविता विधवा वाहुनीलाई मुषमा कालो घसि षलांगा घुमाई पतीत गरि पानीवाहीक गरि देसनिकाला गरिदिनु ।

साल ९३ का आषाड महीनामा उपाध्यानीं विधवा ललिता वाहुनीसँग विराउ गर्न्या रामपुर वस्न्या वुध्या कमारो मरेछ। येस कमाराको र येही वाहुनीको करणी भयाको कुरा चतुर्‍या कमरावाट सुनी निश्चय ठहराई कहुंला भनी १ महिनापछि कहन्या जयंता वाहुनीलाइ नीति गरी प्रायश्चित गराइ दिनु। कमाराको र वाहुनीको करणीको कुरा वुठ्या कमारावाट सुनी दवाउन्या वंस्या कमारालाई मासी दिनु ।

साल ९१ का मंसीर महिनामा आफनी झट्क्याली पविता मगर्निसित करणी गरि गर्भ रह्याको जातक वोषती षुवाइ जातक मारन्या तघत गाउं वस्न्या नागर थापा मगर मरेछ । तेसका भाइ छोराको अंस पर सारि तेसको

अंस सर्वस्व लिनु । येसैसँग विराउं गरी जातक मार्न्या पविता मगर्निलाई नाक काटि पानी वाहीक गरि दिनु ।

साल ९३ का भदौ महिनामा आफ्नी वाहुनीलाई अर्कासितको करणीको कुरा थाहा नपाई संकामा षुकुरि हसीयाले काटन्या प्रतीमनपाध्या पौड्याललाई, व्राह्मणी वाँचीछन्, भारी डंड गरि प्रायश्चित गराई दिनु ।

साल ९२ का जेठ महिनामा पेलषा चौर बस्न्या आफनु मामा चलमल्या दमाइसंग वषि सोहि गाउंकी कौसिलि सर्क्यानीकी आमा र कौसिलि सर्क्यानि वर्ष ५।६ की समेत्‌लाई भगाई लँगी पहिले आमा चाहिको करणी लि उ मर्‍यापछि सार्कि लोगन्यापट्टितीर जन्म्याकी दमायीका हातको भातपानी षायाकी झट्क्याली कौसिलि सर्क्यानीसंग विराउं गर्न्या विकोट वस्न्या रज्या दमाईलाई र एसैसंग विराउं गर्न्या सर्क्यानी इ दुइलाई दंड गर्नू ।

षेत हिल्याउंदामा गोरु हिडेन भनी गोरूको मुष हिलामा गाडदा गोरु मर्‍यावापत् आपचौर वस्न्या कमलापती कडयाल विफरले मरेछ । येस कमलापतिको निमित्त तीर्थसमेत भारी प्रायश्चित गराई किरिया गराउनु ।

साल ९३ का आश्विन महिनामा गुल्मीको राङवास वस्न्या टेकन्या सार्किसँग विराउं गर्न्या सोहि गाउंकि ढाटी मगनीका कुरालाई सार्की भागेछ, तेसले भातपानीमा वोर्‍या नवोर्‍याको कसो रहेछ, लेषी विंति गरि पठाउनु ।

साल ९३ का भदौ महीनामा जुहाङ वस्न्या सधवा जैस्यानी वाहुनीको करणी लिन्या जुहाङ वस्न्या अत्या थापा मगर विफरले मरेछ। तेसका भाई छोराको अंस पर सारि तेसको अस सर्वस्व लिनु ।

चकु ईपर्‍याकी कम्यानी पट्टितिर जन्म्याकी येसको वानु विष्ठाम्या कामीले रंवास वस्न्या कामीलाई दि बिहा गरि दियाकी विहाइतो लोगन्या छोडि रामनगरका कुम्हालसंग करणी गरि दियाकी कुम्हाल लोगन्या तुल्याई भिडावरि गाउमा आइ पच्या नेबारका घरभित्र वास वसि १०।११ जना दरै कुमालमगरलाई जांड वांडि षुवाउन्या झ्यापि कम्यानिलाई मासी दिनु। भोरमा पर्न्यालाई प्रायश्चित गराई दिनु। जांनीजानी षान्यालाई पानीवाट काढि थोरो सकस गरि राषनु ।

साल ९२ का आश्विन महिनामा पिङ षेलन जांदा कालो सर्क्यानीलाई दुदमा समाती पिङ मच्चायाको र ३ ठाउमा येकांत गरि मधेस भागौं भंन्यासंमका कुरामा मगर कायेल छ । करणी भयाको छ भंन्या वादी कोइ छैन । येस्तामा न्या दिन्या हो की भंन्या कुरालाई त्यो मंगल्या मगरका भताहा भाई

झिकि वाकको कचहरि गरि सोद्धा न्यावाट जित्यो भन्या भात षाँछौं भंछन् कन षांदीन भंछन्, सो कुरा विति गरि पठाउनु ।

साल ९२ का कार्तीक महिनामा आधा धानको दाँई हालदा हातमा हसीया ली पराल छुटचाउँ भनी हसियाले परालमा हाँदा भोरमा गोरुका पुछको थुगो काटी छीन्यावापत रूघ्रा गाउ वस्न्या माधो षत्रिलाई भारि प्रायस्चित गराई दिनु । आफना गोठका गाई चह्राउन जाँदा करणी गरू भनी गाईका सुतमा लिंग जोन्र्या षसेउलि वस्न्या मुक्तिराम पाध्या विफरले मरेछ । प्रायश्चित गराई मुकतिराम पाध्याको किरिया गराई दिनु । कामी चमारका हातको रक्सी घ्यु तेल षान्या दगौन्या थारुहरु र षुवाउन्या कामी चमार थारुसित भातमा मिलि कामीका-हातको रक्सी षाई षजहनीमा वस्न्या अरु षसलाई पानीमा वोन्र्या कासीराम षतृलाई कसो हुन्या हो भन्या कुरालाई उस-अवउप्रांत कामी चमारका हातको रक्सी घिउ तेल नषानु जसले षाला उसलाई सासना होला भनि उर्दि दिनु । आजसम्मका कुरालाई र मधेसमो मध्येस्या वस्न्या दगौन्या पुविया कठोरिया थारुहरुका जस्तो चली आयाको छ, सोहि वमोजीम् चलाई दिनु । थारुसित भातमा मिली कामीका हातको रक्सी षाई षजहनीमा वस्न्या अरु षसलाई पानीमा वोन्र्या कासीराम षतृलाई भारि डंड गर्नु । भोरमा पानीमा पन्र्यालाई प्रायचित्त गराइ दिनु ।

दुरुङचुङ वस्न्या सुभान्या कमाराले कास्कीको विजेपुर गुरुङ गाउँमा म षत् हुँ भनी ढाटि फकाई दुर्गा भन्यानी गुरुस्यानीको करणी लियाको हो भंन्या कुरा येक कायलनामाका नक्कलमा रहेछ । दोस्रा कायेलनामाका नक्कलमा त्यो गुरुङस्यानीलाई षत् हुँ भनी ढाटि फकायाको कुरा पानी छैन । विराउं गन्याको कुरा र गुरुङहरुले १६ रुपैया ली छाडयाको कुरा रहेछ । इ दुई कायेलनामाका नक्कलमा कुन सांचो कुन् झुठो जस्ताको तस्तो गरि लेषी विति गरि पठाउनु ।

इस्मा बस्न्या श्रीकृष्ण पाध्या पौडयालले उपाध्या षाँडेकी विधवा जयकला व्राह्मणीलाई स्वास्नी तुल्याई यसैपट्टितिर भगवंत भन्याको छोरो ४वर्षको पवित्रा भन्याकी छोरी वर्ष डेढकी भयाकी रहिछ । येसै वेलामा गुलमीका राजा सिद्धिप्रताप षस्ता ईनै श्रीकृष्ण पाध्याले काटो षायाछार पायाका २ वर्षपछि आफु मन्याछन् । इ दुइ पादार्ज्यू वैन्ही पानीको प्रायश्चित पाउन्या हुं भंछन् भंन्या कुरालाई येति वर्षसम्म क्या उसले रहन गयाको रहेछ, भताहा भाई क्या भंछन्, सो कुरा विति गरि पठाउनु ।

साल ९२ का श्रावण महिनामा जग्यवल्लभ पाध्याकी विवाहिता सधवा ललिता वाहुनीसंग विराउँ गन्र्या षसेउली वस्न्या देउमानी पाध्यालाई भाई छोराहरुको अंस पर सारी सर्वस्व ली मुडि देस निकाला गरिदिनु ।

चिङ षोलाका षेतमा पाक्न लाग्याको धान वंदेलले षान लागेछ र सिकार षेलन जांदा गौंडो वथानी वस्याको वेलामा गौंडादेषी माथिवाट वुटो हल्लदा वंदेल नदेषी इसारैमा पर्सुराम थापाले विषालु काढले हाँदा भोरमा गोरु मन्यावापत पर्सुराम थापालाई तीर्थसमेत भारी प्रायश्चित गराई दिनु । जस्को गोरु मन्यो उसलाई मान्र्यावाट मोल दिलाई दिनु । मोल लिन्न भन्यो भंन्या लिन्न भंन्या राजीनामा लेषाइ लिनु ।

साल ९३ का भदौ महिनामा आफुले जांनि जानि रक्सी षाई अरु जातभाईलाई षाजा मासु षुवान्या वगलुंचौर वस्न्या सुरवीर षत् मरेछ; तेसलाई भाइ छोराको अंस पर सारि तेस्को अंस सर्वस्व लिनु । भोरमा षाजा मासु षान्याहरुलाई प्रायश्चित गराई दिनु ।

साल ९३ का माघ महिनामा ढाडयाछुत्ति षेलदामा दलजित्या कामी केटालाई लोटाई घोपटो पारी तेसैको मलद्वारमा करणी गन्र्या साङमु वस्न्या महावीर थापा मगरलाई भारी दंड गरि तीर्थसमेत भारी समृती गराई दिनु । साल ९३ का चैत महिनामा आफ्नी सहोदर वैन्हि धनेस्वरासंग जवर्दस्तिसंग विराउं गन्र्या तुलाराम थापा मगरलाई भाई छोराको अंस पर सारि सर्वस्व ली झुंडाइ मारी दिनु । धनेश्वरा मगर्निलाई हाल पानीदेषी पर सारि राषनु।

साल ९३ का फागुन महिनामा रामचन्द्र सुवेडिकी सधवा वसंधरा वाहुनीसंग विराउं गन्र्या मकरंद जैसिलाई भाई छोराको अंस पर सारि सर्वस्व लि मुडि धपाई दिनु । महेश्वरि मगर्नीसंग विराउं गन्र्या दुर्ग्या कामी भागेछ, तेसका भाई छोराको अंस पर सारि तेसको अंस सर्वस्व लिनु । तेस कामीलाई षोजनु । यसै कामीसंग विराउं गन्र्या महेश्वरि मगर्निलाई नाक काटि धपाई दिनु ।

साल ९३ का फागुन महिनामा वुटवल तप्पा माझषंडको जोगडा गाउँको स्यु महतोका घरको भित्तो फोरि कसडि भदालो षुपिया धोतीहरू चोन्र्या दोर्दाहा गाउं वस्न्या वलेवा हिर्देवासी इ दुइलाई अवदेषी चोरी गन्या जिउ जाला भनी हपकाई पायसम चोन्याको माल झीकि कोडावाजि गरि छाडी दिनु ।

झेलषानामा मन्र्या ति वाहुनहरू वंधनैमा मन्याकी वंधनदेषी छुटी

भन्या, सो कुरा विति गरि पठाउनु ।

इति सम्वत् १८६४ साल मिति वैसाष शुदि १४ रो ६ शुभम् ।

(जनकलाल शर्माका सौजन्यले)

विशेष शब्दहरू

पालपा तरफ : पाल्पातर्फ ।

चिठी : चिठी ।

विराउँ : अपराध, विराम ।

रिसि : रिसिङ ।

जातक : शिशु ।

षलंगा : सर्कारी अड्डा अदालतले घेरेको क्षेत्र ।

पानीवाहीक : पानीदेखि हटक ।

देसनिकाला : देशदेखि निष्कासित ।

करणी : रतिक्रिडा ।

झट्क्याली: आफ्नी ल्याइते स्वास्नी-को पहिलो लोग्नेतिरको छोरी ।

वोषती : ओषती ।

षुकुरि : खुकुरी ।

लँगी : लगी ।

दमायी : दमाई ।

विफर (< विस्फोट) : बीफर ।

दमाञी : दमाई ।

सक्यनि : सर्किनी ।

कम्यानी : कमिनी ।

थोरो : थोरै । हेर्नोस् 'थोरो पादर' शी० ३५ फ ।

कोइ : कोही ।

न्या : न्याय ।

दाइँ : दाइँ ।

भोरमा : भुलचुकमा, हेर्नोस् 'बयाहा तिमि भोर पन्यो' शी. ४१ ।

माधौ : माधव । हेर्नोस् "राघो" (राघव) पृष्ठ ११८ ।

सुत : पशुको जननेन्द्रिय ।

मुकतिराम : मुक्तिराम ।

षस: खस । राजेन्द्रको समयमा आएर खत्रीहरूलाई मात्र खस भन्ने चलन चली सकेको थियो ।

दगौन्या)
पुर्विया) थारू जातिका थरहरू
कठौरिया)

विजैपुर : विजयपुर ।

भन्यानी : भन्याकी (?) ।

झुठो : झुट्टो ।

पाध्या, उपाध्या : उपाध्याय ।

काट्टो : मृतकको सुद्धाईमा दिइने दान ।

वैन्ही : बहिनी ।

भताहा : जातभात मिल्ने व्यक्ति ।

जग्यवल्लभ : यज्ञवल्लभ ।

देउमनी : देवमणि ।

गौंडो वथानी: गौंडामा बथान लागेर ।

ढाङ्याछुत्ति : ढाडमा हिर्काएर हुत्याउने खेल, तुलनीय 'घोक्रे छुत्ती' ।

स्यु महतो : शिव महतो ।

कसडि : कसौंडी ।

मदालो : तसलाविशेष (?)

षुपिया : ताल्चा । तुलनीय 'खोपे' ।

हिर्देवासी : हृदयवासी ।

कोडावाजि : कोर्राले हिर्काउने काम ।

CS CamScanner

६६

रूद्राक्षमाहात्म्य

नीलकवि (सम्वत् १८६४)

श्री गणेशाय नमः । महादेव पार्वतीलाई सुनाऊंछन्—"अव उप्रांत व्यक्त गरि रूद्राक्षका माहात्म्य वर्णन गर्दछुं । मोक्षकामना रूद्राक्षले; कल्याण साधनु पनि रूद्राक्षैले हुंछ । रूद्राक्षले दुःखकन नाश गर्छन् । रुद्राक्षले पापकन नाश गर्छन् ।" सर्व पापकन नाश गर्न्या रुद्राक्षै हुन् । कस्को भन्या रुद्राक्ष माह्रात्म्य पऱ्हन्या सुंन्याहरूको ।

भक्ति राषि वा नराषि नीच जाति होस् वा अत्यंन्त नीच जाति रुद्राक्ष जस्ले धारणा गर्ला, सर्व पापदेषिन् मुक्त हुन्याछन् । रुद्राक्षधारण जस्तो अरू क्या वरोवर होला ? तत्वज्ञानले देषन्या मुनीश्वरहरूले भनि गयाका छन्—महाव्रत भन्याका रूद्राक्षधारनै हुन् ।

हजार रुद्राक्ष जस्ले धारणा गर्ला तस्लाई सर्व देवताहरूले महादेवकन नमस्कार गर्न्या छन् ।

रुद्राक्षधारिकन कोहि थोर काम गऱ्या पनि वैदिक वा यो व्राह्मण गर्छन् सो कर्म्मं सफऱ्यो भंनु । रुद्राक्षय हिरुयाभ ई यत्किंचिद् वैदिक कर्म्मं यो व्राह्मण गरोस् । एति भनि गऱ्याको कर्म्मं सफल होला ।

मांसाहारी होस् मद्य पान गर्न्या होस् कुजातसंग मिसिन्या होस् तंपनि जस्को शिरमा रुद्राक्ष धारणा गऱ्याको होस् त सद्य पवित्र भयाको आत्मा होस् ।

वेदले देवताहरू पोस्या वैदिकहरू पशु हुन् । सो कौलमार्गमा परन्या तस्का रक्षा गर्न्या आफै शिव हुन् । तस्का रक्षा गर्न्या पृथ्वीविषे रुद्राक्षदेषिन् अरू छैनन्। रुद्राक्ष भन्याका सर्व देवताका मंत्रसिद्धि दिन्या हुन्। रुद्राक्ष घिचा-मा भई कुकुर मरोस् त पनि महादेव वरोवर होस् माछको क्या कथा छ ?

(वीर पुस्तकालयबाट)

विशेष शब्दहरू

गर्दछुं : गर्दछु ।

पऱ्हन्या : पढ्ने ।

सफऱ्यो : सप्रियो । < संस्कृत

सफलित : ।

यो व्राह्मण गरोस् : जो व्राह्मणले

यो व्राह्मण पर्छन् : जसलाई व्राह्मणले गर्छन् । यो : जो ।

गर्ला ।

एति भनि : यदि भने ।

मांछ : मानिस ।

※